

MLADIKA

+ DRUŽINSKI LIST +

XXI LETO

ŠT. 7

V S E B I N A J U L I J S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Trop brez zvoncev (Janez Jalen) | Amarilis (Emilijan Ceve) | Slovaška pota (Viktor Smolej) | Gosposki hlapec (Ivan Zorec) | Tabor (Narte Velikonja) ★ PESMI Odpuščanje; Pomladna sreča; Na straži (V. Žitnik) ★ PISANO POLJE Kardinal Verdier (V. Fajdiga) | Slovaška ljudska umetnost (A. Gabersčik - Smolej) | Morišča in krvava znamenja (dr. Josip Žontar) | Rimljanska zaveš sv. Hjeronima (dr. F. K. Lukman) | Nove knjige ★ DOM IN DRUŽINA Nepriljubljena zelenjad (Štefanija Humek) Jopica (Eliza Skalický) | Dobra kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Smešnice | Uganke in mreže SLIKE Benjamin Vautier: Prijeli so ga! | K članku Slovaška pota: Slovaška dekleta neso Morano po vasi; Slovakinja ob poslikani steni; Gospodarja iz zahodne Slovaške v nedeljo; Slovakinja pred odhodom v cerkev; Slovakinja pri poslikavanju stene; Slovakinja pri statvah | Fotografije (Fr. Krašovec): Pomlad v gorah; Breze na Barju; Kardinal Verdier v Ljubljani; Nova cerkev v pariškem predmestju | Ljubljanska mestna hiša s sramotilnim stebrom in kletko v Valvasorjevi dobi | Pletena jopica za izlete KROJNA PRILOGA Pripombe k ročnemu delu | Članki: Priprava za vkuhanje; Posteljna odeja poleti; Nevoščljivost ovira uspehe; Zeliščne in solne kopeli; Nega glave; Nasveti

DO B I L I S M O V O C E N O

Ing. Suhadole Jože: Hlevski gnoj in gnojnica, ureditev gnojšč in gnojničnih jam. S 35 slikami in risbami. Ljubljana 1940. Poučni spisi Kmetijske zbornice 2. Izdala in založila Kmetijska zbornica za Slovenijo. Tiskala Zadružna tiskarna v Ljubljani ★ P. Grgac: Krvava služba. Ratne uspomene. Prvi dio. P. Grgac: U paklenom trokutu. Ratne uspomene. Drugi dio. Obe knjigi: Izdanje knjižice dobrih romana. Izdaja Društvo sv. Jeronima v Zagrebu 1940. Tisk Narodne prosvjete Zagreb ★ Antun Šimčik: Hrvat obnovitelj božjega groba. Fra Bonifacije Drkolica, čuvar Svete zemlje. Izdanje odbora za Svetu zemlju. Zagreb 1936. Tisk Narodne prosvjete v Zagrebu ★ Salezijanski knjižici: Spiritualni molilci, Devica Orleanska

Z D A N A Š N J O Š T E V I L K O

zapade v plačilo naročnina za drugo polletje oziroma tretje četrtletje. Zato prosimo vse cenjene naročnice in naročnike, ki plačujejo naročnino polletno oziroma četrtletno, naj nam nakažejo obrok za drugo polletje oziroma tretje četrtletje. Obenem nujno prosimo vse, ki so z naročnino v zaostanku, naj dolžni znesek nemudoma poravnajo, da si tako zagotovijo nemoteno nadaljnje prejemanje lista. Uprava »Mladike« v Celju

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 31-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

ČETRTO LETO

Nazobčani sklopec

Zemlja je zamrznila globoko pod rušo. Snega ni nikoli padlo kaj prida hkrati. Naletaval je pogosto in v štirinajstih dneh zapadel čez meter visoko. Prepihal ga je strupeno mrzel veter. Premrznil je od vrha do tal. Sren je držal ostro podkovanega konja s težko naloženimi sanmi vred.

Visok sneg in zmrzal sta divjad trdó pritisnila. Zajec je hodil ponoči prav pod okna. Vrane so priletavale na dvorišča. Srnjad je iskala zavetja v globokih goščah. Za jezerom in v strminah Studora so se čez dan pasli gamsi, ki jih je burja prignala z visokih gorá. Zvečer je v Izgarjih lačno lajal lisjak. Lovci so znali izrabiti njegovo stisko in so pretegnjemu sestradancu trdó stopali na kremplje. Lakota je marsikatero lisico prisilila, da ni mogla prizanesti nastavljeni vabi in se je ujela v sklopec. Hribarjev Peter je imel na treh krajih nastavljeno. Največ uspeha se je nadejal od nazobčanega sklopca pod previsnimi skalami na vrhu Komarče. Celó orel bi se utegnil ujeti, je upal, ko je nastavljal. Pa orlov zadnje čase ni več videl. Najbrž jih je mraz pregnal in so odleteli v toplejše kraje.

Da pregleda sklopce, se je Peter navsezgodaj odpravil z doma. Namenil se je naravnost čez polje proti zamrzlemu in zapadlemu jezeru. Sneg mu je škripal pod nogami. Na oprtniku so žvenkljale dereze. Tik njega je hodil Resa s povešenim repom, kakor bi tudi pes občutil slabo voljo gospodarja.

Nad jezerom je ležala megla in zakrivale gore. Da bi po nepotrebnem ne hodil sem in tja ali celo na enakomerni planjavi ne zašel v kolobarjenje, se je Peter držal izvožene smeri med Ukancem in Fužino. Na rahlo votlo je donel njegov korak. Polhovko si je potisnil nizko čez ušesa. V obraz ga je rezal oster mraz. Večkrat si je podrgnil nos in lica z orokavičeno roko.

Bi ne hodil v takem mrazu v goré; že zavoljo divjadi ne. Pa je bil včeraj Boštjan Tkalec obsojen na teden dni zavora in ob puško je seveda tudi. Je pa grozil zvečer na Bistrici, da danes obračuna s Petrom,

kakor se fantu še sanja ne. Tkalčevi togoti se mora ogniti. Boga naj zahvali Boštjan, da mu je zakupnik lova na Venceljnovo prošnjo prav zavoljo njega in Jerce vse odpustil in je bil kaznovan samo zato, ker je nepostavno nosil orožje. Prava reč. Pa se ne spreume.

Resa je križal zajčjo sled. Vznemirjeno je pomahljajal z repom in hotel steči v meglo. Peter mu ni dovolil. Se ni utegnil prav nič obotavljati. Podvival se je naprej. Enakomerno je škripal sneg pod okovanimi čevlji. Zagrinjala ga je čimdalje gostejša megla. Nikamor ni videl iz nje, prav kakor ni znal zadnje dni najti pota iz vedno enakih misli.

Da se ta predpust ne bo oženil, je bilo že kar pribito. Z Jerco se sicer še nista dokončno razšla. Tkalec je prepovedal hčeri govoriti z njim. Če bi bil dovolj silen, bi se že kako sešel z njo. Pa ni maral. Naj se Boštjanova jeza prej unese, če se bo kdaj.

Po Jerci mu je bilo dolgčas. Bi ji pisal, pa bi utegnil pismo prestreči oče.

Vse se je Petru narobe obračalo. Morebiti mu je pa namenjeno, da ostane samski. Tudi stric Tomaž se ni ženil in pravi, da mu ni žal. Da se tudi njemu še nič ne mudi. Videl bi pa dokaj rajši, da ne bi vzel Tkalčeve. Celó svaril ga je pred Tkalcem, pa ga ni poslušal. Sedaj on sam težko prebere. Bi utegnili ljudje misliti, da je zato očeta spravil v zapor, da se je znebil hčere. Katera, ki je kaj vredna, bi ga še marala. Najmanj pa Grmova špelca.

Peter je prehodil jezero in stopil na breg. Naglo se je vzpenjal navkreber. Megla se je redčila. V jutranjem soncu je zablestela pod njim stena Komarče. V stebraste sklade ledu zamrznjena Savica je molčala. Peter si je navezal dereze.

Sneg je bil ledeno trd. Puška mu je nagajala. Obešil si jo je prek hrbta, da se je mogel z obema rokama opirati na dolgo palico. Sedaj ni utegnil več misliti na Tkalca in Jerco in špelca in druga dekleta. Dovolj je imel opraviiti sam s seboj, če ni hotel zdrkniti po strmini navzdol. Ogrel se je, da si je potisnil polhovko v zatilnik. Celó rokavice si je snel.

Pri Bitenčevem znamenjčku se je ustavil, da si oddahne. Še nikoli ni tako dobro razumel kakor tokrat, kako se je njegov prednik ponesrečil. Zmolil je zanj očenaš in se spomnil lastne neprevidnosti. Bitencu

se je sprožila puška, ko mu je zdrsnilo. On sam prav tako pleza po zaledeneli steni Komarče s prav isto manliherico na hrbtu, ki jo je prav tako pozabil razbasati. Kar ustrašil se je. Ustopil se je trdno na sneg, prislonil palico k znamenjčku, previdno vzel puško raz hrbet in pobral naboje iz nje. Nejevoljen na Tkalca, zavoljo katerega je odšel z doma in se nelovsko zapozabil, je voščil rajnemu tovarišu večni mir in pokoj ter se spet pričel vzpenjati.

Hodil je čimdalje laže. Sonce je zmehčalo sneg. Drugače bi poti proti vrhu morebiti celó ne bil zmogel.

Na razgledni vrhnji skali je Peter počil. Morje megle je ležalo nad Ukancem in jezerom in za Savo navzdol. Ledeni kapniki v odsekanih skalnih stenah Pršivce in Orlišča so se spreminjali v soncu. Zdaleč pa so se belili zasneženi vrhovi gorá.

Peter je stal na visočini in se razgledoval. Iskal je gamse, pa jih nikjer ni mogel spaziti.

Resa se je bil po Komarči navzgor hudo upehal. Legel je na sneg in še vedno molil jezik iz široko odprtega gobca. Bil je žejen in je včasih obliznil sneg.

Peter se je spet spomnil Tkalca. Skušal je uganiti, s čim mu je grozil. Morebiti mu oponese kakšne stare love, ki si jih je bil protipostavno dovolil. Naj jih. Je že davno vse pozabljeno. Najrajši bo pa hotel imeti slano drago plačane vožnje lesa in posojanje vola preteklo zimo, ko je zvažal gradivo za novo hišo. Prav. Je že sam mislil prositi strica Tomaža, naj on namesto njega poračuna s Tkalcem. Sama bi se sprla in Boštjan bi pričel grdo zmerjati. Prav zato se mu je ognil v góre. Sedaj je Tkalec preveč razdražen. Sčasoma se mu pa najhujša jeza že poleže. »Bo že kako.« Peter je zamahnil z roko in odšel naprej.

Ob Črnem jezeru je Peter naenkrat obstal. Spomnil se je, da je Tkalec, takrat ko ga je bil zalotil ob ustreljenem gamsu, namignil na rajnega Bitenca in se zraven porogljivo zahrbtno smejal. Naj je Peter še tako razmišljal, ni mogel doumeti, kako Boštjan njega in Bitenca spravlja v zvezo. Če začne Tkalec namigavati na Matevžovo smrt, mu utegne napraviti dokaj nevšečnosti. In naj se stvar začne kakor koli, nekaj ljudi bo vedno ostalo, ki bodo vsaj sami pri sebi njega dolžili zločina.

Ves zaskrbljen se je Peter bližal nastavljenemu sklopcu. Vzel je iz žepa jermen, poklical Reso in ga oprčil. Pes bi se utegnil zaleteti in zaiti v nastavo.

Iznad previsne skale so vrešče zletele gorske kavke. Na plánici pod njo pa je Peter zagledal stegnjenega lisjaka. Resa je nategnil jermen, pod skalo pa je zarožljala veriga. Peter je zapazil še drugega, živega lisjaka. Za gobec je bil ujet v sklopec. Plesal je z njim naokrog. Pravkar se mu je spet posrečilo, da je za seženj daleč premaknil mačka, pritrjenega na koncu verige. Sidro se je znova zapelo. V smrtnem strahu

pred človekom in psom se je lisjak z vsemi štirimi upenjal, pa se ni mogel nikamor več premakniti; zobje sklopca so se mu bili zasadili prav med zobe. Kljub silnim bolečinam si je še vedno prizadeval, da bi zbežal. Peter je urno privezal Reso k mlademu borovcu, sam pa pohitel in s svojo palico brž rešil lisjaka strahu in trpljenja. Ubil ga je.

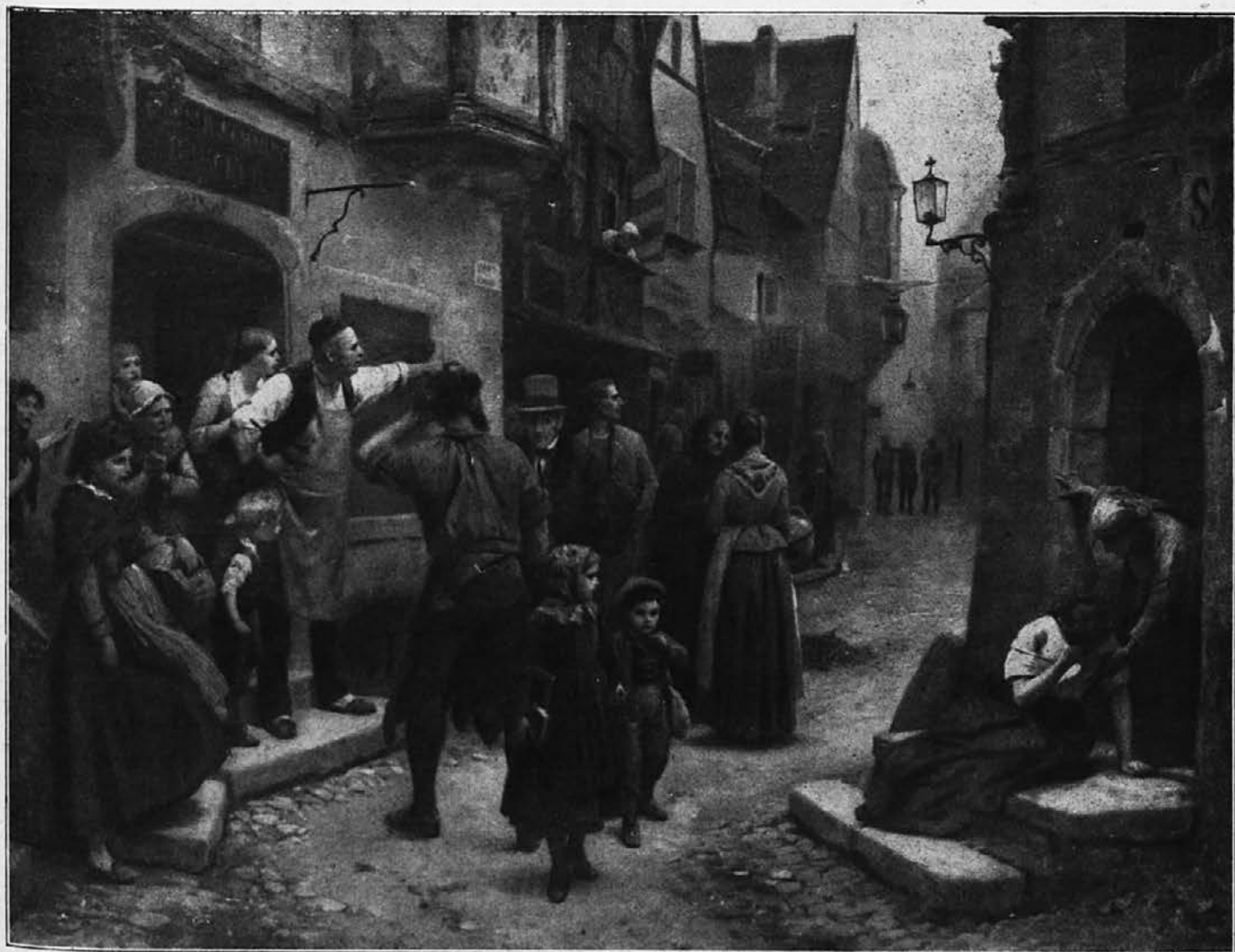
Peter si sprva ni znal razložiti, kako je poginil iztegnjeni lisjak na plánici. Začel je pregledovati sneg naokoli. Tu in tam je ležalo nekaj razkosmane dlake. Obema lisjakoma se je na kožuhih poznalo, da sta se klala med seboj. Rad bi bil še dognal, zakaj je prvi podlegel. Nič manj ni bil močan kakor njegov nasprotnik, le da je imel ta daljši in bolj priostren gobec. In ravno zanj se je ujel. Bil je tako nestrpen, da niti poskušal ni s šapo sprožiti sklopec. In hudo samogolten je moral biti. Saj bi bil vendar lahko raztrgal mrtvega premaganca in se najedel, ko lisjak tudi lisjaka žre, se je pa vabe lotil. Čudno. Peter je zmajal z glavo. Nehoté je moral misliti nase in na Tkalca. Doslej ga Boštjan ni ugonobil, življenje mu je pa le zagrenil. Zdaj se pa utegneta zares spopasti. Biti bo treba modrejši in zvitejši, kakor je bil ujeti lisjak, če noče zaiti v nazobčan sklopec.

Peter je vedel, da je že davno čas za malico, pa mu jed ni dišala. Zaužil je nekaj malega. Nakrmil je pa Reso.

Sonce se je skrilo. Iz doline Sedmerih jezer je potegnil mrzel veter, čez Bogatin je burja podila temne oblake. Peter je iz skušnje vedel, da se ne sme kar nič obotavljati. Urno je spet nastavlil sklopec. Lisjakov ni utegnil dreti. Zvezal ju je za zadnje noge in si oba oprtil čez rame; enega spred, drugega zad. Nerodno obložen si plezanja nazaj čez Komarčo ni upal tvegati. Pognal se je navkreber, da za Pršivco uide grozečemu snežnemu metežu.

Na Brvojah je videl, kako bežijo gamsi iz Lakti v niže ležeče zavetne goščave. Sneg mu je pričelo mesti naravnost v obraz. Moral je pripirati oči, pa še tako ni videl daleč predse. Da bi hitreje hodil, je že mislil obesiti oba lisjaka v kako gosto smreko. Je pa stopil na zvoženo pot in jo prepoznal, da pelje skozi Hebat na Vogar. Globoko si je oddahnil in se znebil težke skrbi. Smeri ne bo zgrešil več.

Ves zasnežen, premočen in prepoten je prigazil na Vogar. Vedel je za ključ od Tkalčevega stanu. Tudi v taki stiski, v kakršni je bil, se ni maral ustaviti v njem. Skušal je vdreti v Znojev stan, pa mu ni uspelo. Spomnil se je, da je zapah pri Grmovem stanu dokaj šibek. Zaletel se je s hrbtom v duri. Zapah se je prelomil, Peter se je pa ritensko opotekel proti ognjišču. Za njim je čez nizki prag planil Resa. Povohljaj je, porepkal in se ozrl naokrog, kakor bi iskal špelce.

Benjamin Vautier: Prijeli so ga! (Ženeva, Umetnostni muzej.)

Peter je odložil breme, podprl vrata in zakuril. Čez dobro uro je zaprl vrata z novim lesenim zapahom, ki ga je bil medtem naredil. Da bi v takem vremenu gazil v dolino, mu še na misel ni hodilo. Vso noč je prikladal na ogenj, se sušil in kadal tobak. Vmes je včasih legel na zapuščeno ležišče Grmove Špelce.

Proti jutru se je metež unesel. Peter je počakal dneva in odrl pred stanom oba lisjaka. Koži je zvil in stlačil v oprtnik, mrhovino pa je zanesel za streljaj daleč od poti ter jo odvrigel. Vedel je, da se je bodo koj lotili ptiči in sestradena zverjad in bo čez teden dni ostalo samo še nekaj oglodanih raztresenih kosti. Resa je meso samo povohal. Ni maral jesti lisjaka, čeprav je bil lačen. Tudi Petru bi se prileglo kaj gorkega.

Pot navzdol ni bila preveč težavna. Snežilo ni več. Nebo pa je bilo še vedno čez in čez prevlečeno s sivimi oblaki. Snega je bilo čimdalje manj. Med hišami je komaj dobro pobelil, pa že tisti je bil razhojen od ljudi in živine.

Skozi vas gredé je Peter zvedel, da je prejšnji dan povpraševal po njem žandar Kranberger. »Le kaj mi spet hoče, smola pusta,« se je vznejevoljil. Nadejal se je pa, da ga danes ne bo nadlegoval.

Bil je potreben počitka in se je namenil koj leči, ko si skuha.

Peter in Resa sta se najedla. Pes se je zvil v klobek, zadovoljno zagrčal in zadremal, lovec je pa še nategnil na deski oba lisičja kožuha, da se presušita. Zanesel ju je na podstrešje. Preden ju je obesil, je v veži besno zalajal Resa. Nekdo si je pred pragom odkaval čevlje. Kdo bi utegnil biti? Brž se je vrnil po lestvi navzdol in odprl. Na pragu je stal žandar Kranberger.

»Dober dan!«

»Bog daj!«

Peter je Resi ukazal, naj bo tiho. Pa ni maral povsem ubogati. Lajal res ni več, renčal je pa še vedno.

»Ali smem vstopiti? Bi se nekaj pogovorila.« Kranberger ni mogel ne z glasom ne z obrazom prikriti škodoželjnosti.

»Zakaj ne. Saj ni zunaj nič kaj prijazno stati.« Peter je vedel žandarja v hišo in rekel, naj sede za mizo; Kranberger je šel molče za njim, si postavil puško med kolena, iz torbe pa je vzel beležnico in svinčnik. Začel je izpraševati Petra, kdaj je bil rojen, katere vere je in še dokaj drugega ter si vse zapisoval. Petra, ki bi se bil spočetka najrajši smejal, je zaskrbelo. Kranberger je nehal pisati, se zravnil in presunljivo pogledal lovca: »Vi, Peter Hribar.« Premolknil je in šel po sapo.

»Zares gre,« je pomislil Peter. »Viče me, kakor me doslej nikoli ni.«

Žandar je pa kakor naučeno nadaljeval: »Ali se še spominjate, da se je nekako pred tremi leti ponesrečil v Komarči lovec Matevž Bitenc?«

Peter se je zavedel, pri čem je. Od jeze je zardel. Spomnil se je Tkalčevega namigavanja in grožnje, spomnil se je pa tudi v nazobčani sklopec ujetega lisjaka. Čez hip je mirno odgovoril: »Kaj bi se ne spominjal. Take nesreče lovci ne pozabijo tako brž. Sem sam zašel včeraj v podobno težavo.«

»Kje ste pa vi hodili tisti dan?« je hotel vedeti Kranberger.

»Vračal sem se s planine na kraju, kjer sem popravljal Čudnikov stan in hlev.« Peter je bil že spet popolnoma miren.

»Kaj ste pa nosili v okrvavljeni vreči prek rame?« Žandar je na eno oko na pol zamežal.

Peter se ni prav nič zmedel. Kakor bi bil to vprašanje že od vsega početka pričakoval, je brž odgovoril: »Nekaj orodja pa puško in ustreljenega ruševca. Tisto staro, zame sedaj nerabno puško, tamle na steni visi. Krivci so pa zataknjeni za ogledalom. Kaj niso lepi? Po postavi je bilo nápak. Po vesti pa ne kdo ve kaj. Sicer je pa že davno vse pozabljeno in ni vredno, da bi se o tem razgovarjala.«

Kranberger je naglo dvignil glavo, da se je potresel čop kovinasto spreminjajočih se peres na trdem klobuku: »Je že res, da je zastarano. Čigava je bila pa kri na platneni vreči?«

»Ruševčeva.«

»Hm. Takrat ste pa izjavili, da ste se urezali in da je bila kri vaša. Hm.«

»Res sém rekel. Kdo se pa rad izdaja, če hodi po nedovoljenih potih.«

»Hm.« Žandar je spet pričel pisati v zapisnik. Da bi skril svojo vznemirjenost, si je Peter prižgal čedro. Z nizko povešenim repom se mu je približal Resa. Sunil ga je z gobcem v mečo, kakor bi ga hotel opomniti, naj odideta drugam, ker iz tega pogona ne more biti nič prida.

Žandar je spravil svinčnik in zapisnik, zadel puško z nasajenim bajonetom na ramo in stopil pred Petra: »Kaj pa, če je bila tista kri Bitencčeva?«

»Za primojduš, da ni bila. Prekleti Tkalec!«

Petru je bilo koj žal, da mu je ušla beseda. Bilo je pa že prepozno. Spet se je spomnil lisjaka, ki se je bil ujel v nazobčani sklopec za gobec, on sam pa za prenačljivi jezik.

»Že mogoče. O tem naj razsodijo višji gospodje.« Kranberger je bil miren.

»Naj kar.« Peter se je počutil kakor neboljen zajček, ki ga zvitorepa mati prinese mladim lisičkam, da se igrajo z njim in vsega upehanega nazadnje zadavijo in požro.

Kranberger se je naredil prijaznega. Hkrati je razkazoval svojo oblast. Položil je Petru roko na ramo: »Peter Hribar! Kot bivši četovodja in kot zapriscen lovec prav gotovo veste, kaj je služba.«

»Mislim, da sem še preveč dokazal,« je revsnil Peter.

»Prav, prav. Zato nikar ne zamerite, če vas povabim s seboj najmanj na Bistrico.«

»Nisem tako neumen, da bi že dolgo ne vedel, kakšen bo konec.«

»No, prav, prav. Zato boste razumeli, da morava vzeti s seboj tudi krivce in tisto staro puško.«

»Potrebno ni. Upirati se pa ne morem.« Peter je ponudil Kranbergerju puško in krivce. Žandar je oboje sprejel.

»Še v kuhinjo pogledjva,« je poskrbel Peter, »če je ogenj umrl. Bi nerad pogorel. Se vam še ne sanja ne, kaj mora človek pretrpeti, preden iz nič laže pod lastno streho.«

»Prav, prav,« je bil koj voljan Kranberger.

Stopila sta čez prag. Peter je zaklenil hišo. Resa se je ves čas pritiskal k njegovim nogam.

»Bo mar pes šel z nama?« je zaskrbelo žandarja.

»Mar naj domá pogine? Bi ga bilo bolj škoda kakor marsikaterega krščenega psa. Ga že med potjo komu zaupam.«

»Dobro, dobro. Tudi puško bi lahko nesli sami. Saj menda ni nabasana?«

»Ne bojte se. Zadnji strel iz nje je upihnil ruševca.«

Peter si je vrgel očelovo zastarelo puško prek rame. Kranberger pa je segel v torbo in vzel iz nje verižico. Jezno je nasršil brke in bolj zalajal kakor spregovoril: »Sedaj pa, fant, je te igre konec. V imenu postave: Roke navzkriž!«

Peter je prebledel, upreti se pa ni mogel. Kranberger ga je vklenil. V zasmeh mu je za verižico na rokah zataknil še ruševčeve krivce. Peter je zaškripal z zobmi. Žandar ga je dregnil s puškinim kopitom in surovo ukazal: »Marš naprej! Greva k Tkalcu, da te pokažem Jerci.«

Da je imel Peter proste roke, bi se bil najrajši spozabil. Stekel bi bil nazaj v hišo, snel puško s stene in Kranbergerja pri priči ustrelil. Tako se je pa potajil.

Zaničljivo je pogledal žandarja in mu rekel: »Se bo že pravica izkazala. Zame in zate.« V trdnem upanju, da se kmalu vrne, je odšel izpod napušča svoje nove hiše. Resa je sam od sebe stopil na njegovo levo in hodil s skoraj podvitim repom tik gospodarja.

Da bi ga čimbolj osramotil, je Kranberger Petra nalašč gnal skozi vas. Ljudje so se spogledovali, skomizgali z rameni, zamahovali predse z rokami in se bolj molče kakor pa s pridušeno besedo spraševali, kaj naj ta spreved v troje pomeni. Vsi so milovali Petra, preverjeni, da se osovraženi Kranberger samo znaša nad njim.

Na vrhu klanca je stala gruča moških. Peter ni mogel molče mimo njih. Pokimal jim je in jih kakor potolažil: »Nič se ne bojte! Dolžé me, česar nisem zakrivil.«

Moškim so se mrki obrazi spet razjasnili. Čudnik je pa skoraj na glas pripomnil: »Narobe gredó. Pes in Peter bi morala gnati vklenjenega tistega, ki zadaj hodi.«

Drugi so se smejali. Kranberger je slišal besede in smeh, pa je moral oboje požreti. Ni si upal nastopiti. Bi se osramotil. Vedel je, da bi za vse na svetu ne izdali, kdo je spregovoril. Toliko je že skusil Bohinjce.

Znojev Martinč se je pa še dolgo rotíl, da že kako vrne žandarju Petrovo osramotitev. Kar sikal je: »Hudiča, kaj mu ga je treba vklenjenega goniti. Pa v takem mrazu. In s puško na rami in krivci na rokah. Svinja. Samo počaka naj.« Vsi so bili Martinču voljni pomagati, kadar pride čas za to in če bo treba.

Pod Studorom se je bil drvar Cencelj pravkar namenil pogledati k Tkalcu. Tedaj je zagledal Petra in Kranbergerja. Hitro se je potajil in skril za vogel. Tam je prisluhnil in slišal žandarja povpraševati po Boštjanu. Da je šel z vozom po drva, so mu odgovorili. Žandar se je jezil, zakaj ga ni počakal, ko mu je vendar naročil. Nato je prisekal Jerco, da je njen ženin oster strelec. S prvo kroglo je Bitenca do smrti podrl. »Peter! Ali je res?« se je izvilo Jerci. Iz Petra pa je bruhnilo: »Da te sram ni vpraševati!« Cencelj je slišal dovolj. Odhitel je naravnost h Grmu.

Špelca je Petra čakala na pragu. Solze so ji stale v očeh, pa ni vedela, ali od jeze ali od sočutja. Peter jo je že zdaleč ugledal. Čudno sram ga je bilo pred njo. Morebiti mu privošči. Kakor grešnik je sklonil glavo in se namenil, da Špelci ne bo pogledal v obraz. Pa še preden je prišel do nje, ga je Špelca glasno spodbudila: »Peter! Pokonci nosi glavo! Če bi ves svet trdil in če te na vislice obsodijo in če sam prisežeš, da si res ubil Bitenca, jaz ne bom verjela.«

Petra je presunilo. Nasmejál se je dekliču. Reči pa ni vedel drugega kakor: »Špelca. Poskrbi za Reso, dokler se ne vrnem.«

Slovaška dekleta nesó Morano iz vasi.

»Resa!« je poklicala Špelca. Pes je planil v deklé, se vzel po njej in jo obližnil prav na ustnice. A že se je obrnil in začel togotno lajati za žandarjem.

Onkraj vasi je Kranberger Petra razklenil. Rekel mu je celó, naj gre z njim vstríc, da se bo videlo, kakor bi hodila skupaj samo slučajno, vsak po svojih službenih opravkih. Peter je odklonil in kar naravnost povedal, da bi še svojega psa ustrelil, če bi hodil z njim vstríc. Kranberger ga je preslišal. Začelo ga je skrbeti, kako bo zagovarjal svoje ravnanje, če se bo Hribar pritožil. In kakor vidi, se bo prav gotovo.

Oblaki na nebu so se pretrgali. Skoznje je posijalo sonce. Od novinčka je bleščalo, da je vid jemalo. Peter je postal tožljiv. Kar same so se mu zapirale oči. Skrbelo ga skoraj nič več ni. Hodil je čimdalje bolj počasi. Za njim pa se je v soncu svetlikal Kranbergerjev bajonet.

(V drugo naprej.)

AMARILIS

EMILIJAN CEVC

Amarilis, sestra sonca, je razpela roke ter se naslonila na zeleno ograjo, po kateri se je ovijal vijolično cvetoči slak. Stresla je lase, da so se ji usuli po prsih in hrbtu, prekrižala nogi in globoko vdihnila razgreti zrak. Čebela se ji je zaletela v lase in deklica se je zasmejala, kot bi razumela njeno brenčanje, ter jo odgnala s priklonom glave.

Bil je dan, kot jih le malo ustvari Gospod. Nevidne roke so dvigale sonce visoko nad najvišje koštanje, dvigale so ga celo jutro, tako je bilo težko. In zato je sedaj Amarilis razpela roke, da bi objela čim več svetlobe, ki bi jo vpletla v svoje lase, jo skrila

v oči in v rdečico lic, si jo ovila okoli gumbov na prsih in v srebrno zaponko pasu. Cinije na vrtu so omamljale muhe s svojim močnim vonjem, dalijam so se lomila stebala pod težkimi, velikimi cvetovi, zelenina obokanega vhoda je bila prekrita z vrtnicami vzpenjavkami, ki so se počasi usipale na stopnice pred pragom.

Lepa je bila Amarilis in prečudno radostna. Potopila se je v cvetenje rož in v reko sonca, prisluhnila enakomerni pesmi vodometa in kričanju vrabcev v kostanjih; onkraj vrta je izginjalo v travi cvrčanje cikad in kobilic. Nad sosedovim hlevom so sekale zrak vijuge lastovičjih kril, avtomobil, ki je privozil čez most, je dvignil valove prahu, v katerem je za trenutek utonila zelenina cvetočega travnika. Od nekod se je privlekla beračica z velikim cekarjem in sedla v senco za kapelico ob razpotju.

Vse je videla Amarilis; podoba sončne svetlobe se ji je zrcalila v očeh. Toda ni mogla dolgo obdržati sonca v svojem objemu; zapeklo jo je v roke in v oči, dekliški nemir ji je spreletel telo in zasukala se je na peti, da ji je krilo zavihralo, udarila je ob dlani in se zasmejala izpod priprtih trepalnic kot otročiček, če mu vržeš žogo. Stekla je preko vrta in poskropila mačko, ki se je zleknila na vrhu stopnic, potem pa je sedla na rob ribnika in metala kamenčke v vodo. Zju-

traj je bila nasula zlatim ribicam hrane in zdaj so plavali ostanki razmočenih oblatov po vrhu tople vode; ko jo je deklica zajela s prgiščem, ji je v roki ostalo zeleno algovje in suhljati drsalec, ki se je prej v širokih krogih prepeljeval po vodnem zrcalu.

Deklici je postalo vroče. Tam daleč sredi polj se je vila reka, dolga procesija na pol gnilih vrb je označevala njen tek. Kako prijetno bi se bilo potopiti v hladne brzice razpenjene vode, potem pa leči na breg in se pogovarjati s hrošči na vrbovih listih. Nato bi sedla na jez, brodila z nogami po vodi ter pod kamni lovila kapeljne in ličinke mladoletnic... Toda danes je nedelja in teta je ne pusti na jez. Jutri pa pojde prav gotovo, prav gotovo, kajne, ribice...

Nenadoma so se kokoši, ki so doslej brskale med solato, zaprašile na zunanje dvorišče; s hitrim kokodakanjem so klicale koklje piščance in petelinov glas je pretrgano odmeval preko vrta. Teta je sipala pisani perjadi zrnje iz predpasnika in veter je v veselih vrtilcih zanašal njihovo perje v travo.

»Vidiš ga, grdavša!« se je njezila teta, ko je zagledala petelina. »Se je pa že spet skavsals s sosedovim petelinom...« Kokotu je klavirno viselo perje iz repa, iz rože na glavi pa mu je kapljala kri in se mu cedila na kljun.

»Kaj pa je, tetka?« se je zasmejala Amarilis, ki je pritekla iz vrta in objela tetine rame. »Zakaj se pa jezite?«

»Kar poglej ga, capina! Ves krvav in razmršen se je vrnil...« je pokazala teta na petelina.

»I, zakaj ga pa sploh imate? Samo zato je pri hiši, da je in že navsezgodaj kriči...«

»O, ti prismoda!« se je zasmejala teta. »Kako pa bi kure nesle, če bi petelina ne bilo?«

»Saj ne nese petelin,« se je namrdnila Amarilis, kljub kokljini jezi ujela piščanca in ga poljubila na glavico.

»Pravi otrok si še!« si je mislil petelin in jezno razmetaval kup smeti, katere je bila dekla stresla za kurnico.

Amarilis je prilila sveže vode rožam v lončeni vazi, odpihnili prah z Marijinega kipca na omari, potem pa segla z roko v lase in si ovila koder okoli prsta, kot bi v zadregi ne vedela, kaj naj stori. Odprla je okno in se sklonila skozenj, kolikor je le mogla, da se je s konci prstov skoraj dotaknila žarečih sončnic, ki so cvetele ob zidu.

»Nedelja je pa res dolgočasen dan,« je pomislila. »Phu, še metulji se dolgočasijo...«

Začela je lupiti pomarančo, da je prijetno zadišalo po sobi in ji je rdeči sok brizgnil po predpasniku.

Slovakinja ob poslikani steni. (Švancbah.)

Rdečkastorumeni olupki so se spremenili pod njenimi prsti v zvezdo. Tudi grlice pod oknom so dobile svoj del pomaranče, zakaj Amarilis je ljubila živalce, kot je pač ljubila vsa bitja od tete in mamice pa do murénčka v travi.

Kako je vendar lepo na svetu! Vas s svojimi hišami, ki dremljejo ob veliki cesti, sipaje skozi okenške križe slapove cvetja in pesmi, vas z rdečim cerkvenim zvonikom in z gostilno, ki ima na pozlačenem izvesku naslikanega rdečega prašička, vas z gozdom in travniki in polji, preko katerih se pletejo ilovnati trakovi kolovozov... Daleč je mesto s svojo meglo in vročino razbeljenega zidovja; Amarilis je sedaj pri teti, sredi sončnic in trav, med grlicami in murni, pri piškah in zajcih.

Zdaj bo kmalu večer. Toda sonce še dolgo ne bo zašlo, čeprav se ura pomika že proti šesti. Potem pa bodo predmeti v svojem počasnem, pritajenem dihanju izgubili svoje oblike, izginili bodo v sencah večera. Sončna ura na golobjaku bo prenehala kazati čas in po hišah bodo molili rožni venec. Tudi pri teti.

Amarilis vé, kje ima shranjene svoje zaklade: materina pisma, povezana z zelenim trakom, šopek, katerega ji je v začetku počitnic prineslo deklino dete, Gregorčičeve poezije, v žamet vezano spominsko knjigo in — dnevnik.

Dnevnik! To je za deklico, kot je Amarilis, največja dragocenost, skrivnost, prihranjena samo njej. Bog varuj, da bi ga videlo tuje oko; Amarilis ga je skrila prav na dno mahagonijeve škatle, katero zaklepa s ključkom, ki ga nosi na verižici okoli vratu, zakaj Amarilis zaupa svojemu dnevniku vse: dobro in slabo, veselje in žalost.

Pst! Amarilis piše dnevnik! Amarilis sedi pri mizi, grize peresnik, mežika z očmi — in piše dnevnik. Na pladnju vrh predalnika žarijo prva jabolka: rumeno-rdeče šentjakobnice in zelenkaste šmarjetnice. Davi jih je bila nabrala v sadovnjaku. V kletki grulijo grlice in ne vedó, kako je bila Amarilis danes pri sveti maši.

Stala je ob stebru pod korom, molitvenik z zlato obrezo in rdečimi trakci je držala v rokah. Pred oltarjem so ministranti v rdečih plaščkih nerodno prenašali knjigo, zvončkljali in poklekali pred tabernakljem. Svetloba, katero so mavrično pobarvala pisana okna, je legla v žlebove lesenih stebrov na oltarju, se prelivala v zlato tabernaklja in po meču sv. Pavla. Gospod župnik je imel silno bele roke in zelen mašni plašč, ki je bil za njegovo malo postavo nekoliko predolg, kakor se je tudi pridiga zdela deklici predolga. In po vrhu vsega je gospod župnik še o peklu pridigal, o tistem peklu, ki se ga Amarilis tako boji, da noče prav nič slišati o njem... Amarilis ne vé, kaj bi počela, da bi bila pridiga krajša.

Na stranskem oltarju drži sv. Marjeta zmaja na leseni, polomljeni verigi, ob njeni strani stojita sv. Barbara z mečem in stolpom in sv. Elizabeta z rožami. To je Amarilis že stokrat videla. Za vsako liso na sliki sv. Magdalene vé in križev pot je po vseh cerkvah enak. Gospod župnik pa pridiga o peklu in pogubljenju in stekleni lesteneč se počasi suče.

Amarilis, sestra sonca, strese glavico in se na lahno ozre na desno. V klopi sedijo Premčev oče, palico drže med koleni in oči upirajo v pridigarja. Potem je tamkaj Kravšev hlapec, stric Matija in — in —

Ah, Amarilis, ne smeš se preveč ozirati! Toda Amarilis je deklica in je radovedna. Preveč si se ozrla, sestra! Pazi, da te ne bo videla sosedova botra; ta ima hud jezik in bo vse povedala teti.

Deklici je postalo vroče. Začutila je kri v sencih in v obrazu. Zdi se ji, da tudi lasje niso v redu. Morda je v njih celó pozabila kako pentljo, katero si je bila sinoči navezala... Ah, ne!

Sv. Marjeta izginja v neki megli, le zeleni zmaj še gleda iz nje. V temnem kotu pod korom žde črvive spovednice z vijoličnimi zastori, v senci oboka tone velik križ z razpetim Bogom in rdeča luč razsvetljuje napis »Reši svojo dušo«.

Gospodarja iz Zahodne Slovaške v nedeljo.

Amarilis začuti pogled na svojih laseh; dà, njene lase, njeno rdečico, trepetanje njenih rok nekdo opazuje. Črne oči ima in vesele ustnice; saj se ji je nasmejal, ko se je srečala z njegovim pogledom. Deklici se zdi, da je študent. Morda je prav tako na počitnicah kot ona.

Amarilis pritiska dlani na mrzel steber, da bi si ohladila kri. Toda steber je gladek in vlažen od dihanja, zato stopi od njega. Sedaj jo pa še laže opazuje! Amarilis ne vé, kam bi se dejala, skrije obraz v roke, kot bi molila, pri tem pa ji pade molitvenik na tla in se podobice raztresejo. Še huje se zmede in še bolj zardi. Orgle donijo tako močno, da se ji tresejo vlakenca v telesu, da zvenijo z njimi okna in venci na oltarjih in da blagoslovljena voda v kropilniku drobno valovi.

Ali jo še gleda? Amarilis se spet skrivaj ozre in opazi temne oči, ki so uprte vanjo, in prijazen nasmeh. Nehote pokima z glavo, kot bi pozdravila. Joj, kaj pa si zdaj naredila? Amarilis ne vé prav nič več. Pred oltarjem zvončklja k blagoslovu, ljudje poklekajo, Amarilis se zdrzne, tudi poklekne in moli: »Odpusti mi, Jezušček...!«

Petelin ima prav: Amarilis je res še otrok.

Nikoli še ni pisala dnevnika s tako težavo. Amarilis sploh ne vé, kaj naj bi napisala. Le kaj ji je mar tisti študent? Prvikrat ga je videla, morda ga ne bo nikoli več. Prihodnjo nedeljo bo šla prav nalašč k zgodnji maši.

Le kako dišijo pomarančni olupki na mizi!

Začetne črke v dnevniku so danes okrašene s cvetlicami in trakovi. Na koncu je naslikano srce v špiritu.

Večer se je pripeljal na temnih saneh, večer s pojemajočim žarenjem na zahodu in s kosmičastimi oblaki, ki obetajo lepo vreme.

Družinska večerna molitev je dolga in deklico že bole kolena. Soba prijetno diši po dimu, ki je udaril iz kuhinje, in mačka na klopi dobiva v poltemi podolgovate zenice.

Ko zamre poslednji očenaš, poslednja zdravamarija, se poltiha molitev prelije v počasen križ, ki zaključí dnevno delo na čelu, ustih, na prsih in v srcu. Amarilis se boji lastnih stopinj, škripajočih stopnic in velike, spačene sence, ki jo spremlja. Komaj čaka, da bo sama, sama v naraščajočem miru, ko bo prisluhnila zvenenju duše. Takrat vidijo deklice, česar ne vidi niti sam svetnik božji v svojem zamaknjenju, kajti takrat zatava dekliška duša med Bogom in nečim neznanim, komaj slutenim, česar v prestrašeni radovednosti pričakuje.

»O, ljubi Bog!« prosi Amarilis. »Povej mi, kaj naj storim! Saj menda ni greh...«

Zakrije si oči in poklekne k postelji. Moli ne, kajti boji se moliti za stvar, za katero ni prepričana, da ni grešna. Tako čaka na kolenih s sklenjenimi rokami in priprtimi očmi, kdaj ji bo Bog razodel svoje misli.

Da, sedaj se je spomnila!

Splazi se prav po tihem v kuhinjo, naliže v kozarec pol vode in pol olja, položi v tako narejeno svetilko še dušico in prižgano previdno nese v svojo sobo. Paziti mora, da ji veter ne upihne lučke, ko vstopi. Nato postavi oljenko pred Marijin kip na omarici.

»Če bo gorelo do jutra, bo vse prav. Če pa ne...?« Srce ji trepeti v negotovosti kot lučka na omarici, če potegne veter skozi odprto okno. Ah, morda bo pa le šla prihodnjo nedeljo spet k drugi sveti maši...

Počasi odviije petrolejko, pihne skozi cilinder, da neprijetno zadiši po petroleju in osmojenem stenju, ter leže. Položi si dlani pod glavo in gleda v temni strop, preko katerega le včasih zatava šibka svetloba oljenke. Vroče je, čeprav je okno odprto.

Amarilis čuti, kako ji bije srce. Če dene roke na prsi, se ji zdi, kot bi si trepetajočo grlico pritisnila nanje. Lasje ji lezejo v oči. In nenadoma pomisli, da mu je nemara ime Valentin. »Valentin in Amarilis!« Da bi le lučka ne ugasnila! Amarilis se spozabi in moli, da bi lučka gorela do jutra; ne zave se, da se je s to molitvijo že odločila... Ah, zbegana deklica! Smejati se mora, če pomisli: »Valentin in Amarilis...«

Nekajkrat se ji zazdi, da sliši oddaljen glas harmonike, dokler ga ne preglasi odsekano lajanje. Potem se oglasijo žabe. Skozi drevje se vidi vas; temina se kosa z belino osvetljenih sten. Zvonik moli v nebo kot razjedena razvalina in znamenje pod gozdom je kot iz srebra. Poletno polje diha s polnimi prsi rast noči. Zjutraj bo ležala rosa po cvetju, kot bi jo bile zvezde najokale.

Amarilis ne more zaspati. Rada bi pazila na svetilko do jutra. Vé, da si je teta že nataknila nočno čepico, se do ušes zaodela in zaspala trudno spanje izmučene žene.

Amarilis poišče križec na prsih in prisluškuje skrivnostnemu pokanju omar. Potem izgubi oblast nad mislimi. Vse mogoče se ji plete po glavi. Nenadoma spet začuti, kako jo nekdo gleda, gleda — temne oči strmijo vanjo, da jo je skoraj strah. In pri vsem tem se spomni grške pesmice:

O, sladka mati,
ne morem prestiti
in ne sedeti
v sobici tesni,
v domku tem.

Kolo se ustavlja
in nitka trga;
o, sladka mati,
jaz moram ven!

O, tudi Amarilis bi šla rada ven. Šla bi ob studencu, ki priteka na vrt, potem ob leščevju do gozda, kjer se lovijo poslednje kresnice...

Nekoč je priletel v sobo netopir; takrat se je bala, da bi se ji zapletel v lase. Tudi vrabec je že zablodil v izbo in prečepel vso noč na okviru svete podobe nad njeno posteljo.

Med kapucinčki letajo nočni metulji in mesec tke Jakobovo lestev do nebes.

Grlice so se že davno okopale v svojem koriteu, ko se zbudi Amarilis.

Vesela in spočita se nasloni na komolce in se zazre v barvitost jutra, ki se prelija preko neba in vrta. Ob omari sanjajo v svoji pozabljenosti zastarele fotografije v rezljanih okvirih. Amarilis ne pozna teh deklet z velikimi kitami, ozkimi očmi in dolgimi krili; mož v vojaški uniformi pa je menda stričev bratranec. Tedaj se Amarilis spomni na svojo svetilko. Ugasnila je. Vrh vode plava le začrnela dušica in zlate kapljice olja. Toda Amarilis je sinoči molila, da bi gorela do jutra. Da, prav gotovo je gorela; šele sonce jo je ugasnilo, le da Amarilis tega ni videla. Da, lučka je gorela do jutra!

Potolažena Amarilis spet leže, napravi križ in moli; meži in tiho pregiblje ustnice. Nato se obleče in steče po stopnicah v kuhinjo ter spotoma skoraj prevrne deklo, ki nese lonec zavretega mleka v shrambo. Pri vodnjaku si načrpa polno vedro vode, pomoči roke do komolcev vanjo in opazuje kolobarje, ki se zgriinjajo okoli zardelih rok. Pljuskne si vode v obraz, da ji teče za srajco in po hrbtu in se lesketa v tisočerihi odtenkih na mokri koži.

Po zajtrku si nabere v sadovnjaku jabolka in se s polno mero dobre volje izgubi na stezi, ki pelje preko dozorevajočih žitnih polj, kjer odpira zaspani kokalj svoje rdeče kelihe. Kmalu so ji sandale polne rose in zdrav mraz ji rdeči mokre noge, na katere se lepi cvetni prah cvetočih trav. Amarilis se splazi skozi kovačnikovo grmovje, se požene v breg in po globoki grapi skozi gozd, čez poseko in praprotje, vse do peščenega griča, kjer kukajo iz drobnih luknjic v pesku črne glavice gozdnih bržcev in peščenih os in je vse rdečkasto samih tavžentroz. Teta pravi, da je tavžentroža najzlahotnejša rastlina na svetu in da je zrasla iz grenkih solz nebeške Matere, ko je morala z Jezuškom bežati v Egipt. Zato je tudi tako grenka in zdravilna

in rožnata kot Marijina lica; teti, ki ima večkrat težave z želodcem, je pravi blagoslov.

Amarilis jih nabere polno naročje. Pri tem splaši pri vsakem koraku tiste gozdne kobilice, ki imajo rdeča letalna krilca. Obere ves grič in poleg tega se še borovnic najé tam spodaj v gozdu. Kmalu bodo zrele tudi brusnice; zdaj so že nekoliko rdečkaste, kjer jih pač najbolj sonce obseva. Amarilis pokusi eno, pa jo takoj izpljune, ker je prekisla in strašno trda.

Nazadnje ji ne ostane nič drugega, kakor da leže v visoko praprot, položi roke pod glavo in prešteva storže v smrekah. Oponaša kalinovo tleskanje in se smeje kobilarjevemu petju v bukovju. Ustnice so ji vse črne od borovnic, prsti so vijoličasti od zmečkanih sadežev in srcé sladko začudeno nad prvim trepetom.

Davi je rekla teti: »Teta, ponoči se mi je sanjalo, da je prišel k nam mlad študent; zavriskal je pred hišo, potrkal na vrata in vprašal, kam ste skrili svojo nečakinjo.«

»Ti porednica ti!« In teta je sedla na klop, lupila jabolka in z zamišljenim pogledom pripovedovala deklici, ki se je zibala ob njej na stolu, čudno sveto pravljico o prebujeni moči. »Včasih deklice zajokajo, ko se zavejo neznanega trepetu v svojih prsih...«

Takrat se je Amarilis sklonila k starki, jo objela in poljubila na zbrzdano lice: »Oh, tetka, jaz sem tudi jokala...«

Amarilis se prevale po praproti, vtakne dolgo bilko v usta in premišljuje o tetinem dobrem nasmehu in vprašujočih očeh. Nagajivost se ji je skrila v ustne koticke, se ji zapletla v lase in prste, s katerimi razkosava usnjate telohove liste.

Nenadoma jo predrami škripanje in ropot. Voz bo to! A kdo bi se le vozil po teh grapah? Deklica postane radovedna, dvigne glavo in pogleda preko praproti... Oh, Amarilis, Amarilis...!

Po vegastem kolovozu potiska nerodno cizo — i, Valentin. Amarilis se potuhne v praprot, si pritisne roko na usta in se tiho smeje. Tako se ji zdi prijetno, da ga ona vidi, Valentin pa nje ne.

Ciza škriplje, škriplje, kot bi že vse poletje ne bila namazana; Valentin sopiha in napenja vse sile, da bi spravil vozilo po ilnatih, globokih kolesnicah. Ves rdeč je v obraz; potni lasje mu silijo na nos in srajca se mu lepi na hrbet. Ko se ustavi, da bi si oddahnil, postane pozoren na zibajočo se praprot. Morda je zajec? Urni, dolgouhi zajec z belim repkom in neumno pametjo! Valentin se izpreže iz ojnice, pobere grudo ilovice, jo zadega proti mestu, kjer se je potuhnila Amarilis, in jo zadene naravnost v desno nogo; deklica zakriči in skoči pokonci. Zdaj se je seveda izdala. Sicer pa Valentin že kleči ob njej in jo prosi oprostčenja, ker jo je tako grdo napadel.

Slovakinja pred odhodom v cerkev, (Švancbah.)

»Mislil sem, da je zajec, pa je bila srnica,« pravi Valentin; zardela deklica se grize v spodnjo ustnico in izpod čela opazuje zasoplega fanta. Valentin da mu je ime, pravi, da za njeno ime že zdavnaj vé in da jo je že v mestu srečal...

In deklica pove, kako je šla trgat tavžentrož, kako je nabirala borovnice in nazadnje legla v praproto.

»In jaz sem šel po dračje v gozd, da bom z njim potlakal stezo, ki drži čez stričevo močvirje. Človek še hoditi ne more, tako globoko se vdira; brž imaš že polne čevlje vode. Celo leto sem mislil na to, kako bom med počitnicami popravil pot preko močvirja.«

»Preko tistega močvirja pod gozdom?« vpraša Amarilis. »Jaz si nikoli nisem upala tja, ker pravijo, da so ponekod kotanje, v katere človek lahko zagazi in utone in da tam ponoči straši...«

Valentin si objame kolena in se namuzne. »Seveda straši. Divji mož in povodni mož plešeta po nasipu sredi močvirja. Toda v zadnjih letih je dobil eden jetiko in drugi revmatizem, da nista prav nič več nevarna.«

Pod bukviyo leže s travo povezani šopki tavžentrož.

»Težko jih boš nosila, Amarilis; peljiva jih!« pokaže Valentin nanje.

In deklica si misli: Človeku pomagati je dobro delo. Valentin težko vleče svojo cizo. Pa pravi: »Saj res.

In jaz ti bom pomagala peljati.« Amarilis vstane, si stepe obleko, položi cvetlice vrh Valentinovega dračja, Valentin se vpreže spredaj, Amarilis potiska zadaj — pa gre mnogo laže po ilnatih kolesnicah med praprotjo in borovničjem. »Samo do roba gozda,« si zagotavlja Amarilis in se na tistem raduje Valentinove skrbi, da bi ne izgubila kakega šopka z voza. Študent se venomer ozira...

»Ali veš, kaj je sredi močvirja?«

»Jetičen povodni mož.«

»Ne! Pač pa velika luža z vodnimi hrošči. Ali jo hočeš videti?«

Amarilis molči kot riba.

Valentin se spet ozre in mežikne: »Ko sem bil še čisto majhen, sem hodil gledat tiste božje živalce, ki se gnetejo v luži: leni vodni polži, obrobljeni kozaki, drsalci, hrbtnoplovke, žabe. Včasih sem jih lovil v strgano nogavico; doma sem jih pa spustil v kozarec za marmelado, nalil nanje vode in jih potem gledal cele dneve. Ob koncu počitnic sem jih nesel nazaj v močvirje.«

Amarilis bi strašno rada videla tiste žabe in hrošče, toda s tem bi se predolgo zamudila. »In če bi kdo povedal teti?« S sklonjeno glavo potiska cizo in prede svoje misli: »Saj ne bo huda! Teta je tako dobra...« In spet se spomni njunega jutranjega pogovora in pretekle noči in lučke in tihe radosti pričakovanja...

Drevje pregiblje veje kot otrok roké v hudih sanjah. Smreke in bukve in gabri in bori ostajajo za njima, turški nageljni nemo zorijo svoje seme ob poti in dračje na vozu se zadeva ob temnozeleno peresa orlove praproti. Toda Amarilis čuti silo, ki vstaja v njej ob dotiku s to zemljo, s temi toplimi vejicami in z vonjem divjega bezga.

Močvirje je v dolini na drugi strani gozda. Po jarkih se kljub julijski vročini vlači rjava, sluzasta voda, izlivajoča se nekje v potok, ki v velikih kolenih leze čez travnike. Krvoločne rosike se kosajo s preslico in močvirsko travo na tem žalostnem koncu doline, tam pa, kjer postane močvirje globlje, se je razbohotil rogoz s svojimi žametnimi cigarami. Pod gozdom rastejo trobelike.

Valentin zna po velikih, previdnih ovinkih priti prav do globoke luže, kjer kar mrgoli povodnih živali. Njun prihod prepodi žabe, ki od vseh koncev čofnejo v vodo. Kolobarniki se v velikih vijugah vozijo med vodno lečo in lokvanjem in dihajoči zadki povodnih hroščev se skrivajo v senci rogozovih listov. Pred nekaj dnevi je Valentin zasačil celó belouško, ki je lenarila za trhlo desko.

Amarilis in Valentin se sklonita nad vodo, v kateri se zrcali slika njunih veselih lic; leni pregibi hrbtnoplovk in urni krogi drsalcev in kolobarnikov jo re-

žejo v plešoče ploskvice in Amarilis vidi v vodi pregib Valentinovih ustnic, čuti njegov dih in sliši pritajeno šepetanje: »Tukajle je nekoč utonila deklica, uboga, lepa deklica. Sklonila se je preveč nad vodo, da bi poljubila lokvanjev cvet, ker je sanjala, da so ti beli cvetovi kronice majhnih povodnih duhov, ki se ponoči z meglo dvigajo v zrak in prinašajo ljubezen...«

Na sredi vode se med srčastimi listi zibljeta dva bela cvetova lokvanja.

Amarilis zapre oči, izpusti iz roke vodnega polža, katerega je bila pravkar ujela, in počasi vpraša: »Prinašajo ljubezen...?«

»Da, če poljubiš lokvanjev cvet prav na prašnike, da se pelod prilepi na ustnice...«

In Amarilis je pokleknila na vlažno zemljo, se z eno roko oprijela vrbove veje, z drugo pa Valentinove dlani ter se sklonila nad spečo vodo. Zelenkaste kapljice so ji obvisle na laseh in na ustnice se ji je prilepil cvetni prah lokvanja.

★

Ko je zdrknilo sonce po svoji božji lestvi do zadnjega klina tik nad obzorjem, se je deklica skrila domá med srčaste liste cvetočega fižola, si objela kolena in se negibno zastrmela predse kakor dete, ki je obstalo pred razkritjem velike skrivnosti...

ODPUŠČANJE

VINKO ŽITNIK

Večer je; skoz somrak zapadna stran
žari gorkó kot kri iz daljnih ran.

Pred mojimi otožnimi očmi
nenadoma prikaže se, stoji

krdelo porogljivih, zlobnih lic,
a jaz trpim od njihovih krivic.

Sreč mi polni maščevanje, srd.
O da bi zdajci bil pekel odprt —

bi neusmiljeno jih pahn timer vanj,
da bil bi konec zlobnih njih dejanj!

Tačas pa — kakor da se izza njih
utrga tih, proseč predsmeretni vzdih;

pred sabo vidim žive rane, kri,
obraz, ki blagoslavlja, ko trpi,

telo razpeto, okrvavljen les...

In roka se mi vzpnè — navpik, počez

nad njimi zganem jo, skesan in strt,
in solzen čutim, da sem trd in grd...

Slovakinja pri poslikavanju stene.

NA STRAŽI

VINKO ŽITNIK

Pomladna noč molčè se je nagnila
na temno, hladno vzhodno stran —
od tam bo spet prisijal dan...

Skoz veje — rosa jih je oškropila —
z nabrekli, sočnim brstjem, ki diši,
kot rana prvi krajec se blešči.

Čuj, v zelenečem grmu slavec poje!
Njegovi sladki vzkliki skoz temino
in molk kapljajo v bridko srce moje
kot med v posodo z grenko tekočino.

Iznad muževnih vej se dviga zgradba,
iz njenih oken gleda me strogost;
pred njo z nabito puško sem in tja
korakam skoz temò, vršè dolžnost!

Pa kaj bi... slavčeva medena skladba,
brsteče, rosne veje, topla tla,
dišeči zrak in žametna temà —
vse to me ne presune, ne zajame,
nič več ne more se preliti vame
kot sreča hrepenenja, kot mladost!

Sreč mi nič več v žeji ne medlí
po vinu naših pesmi in deklet;
telo me več ne peče, ne kriči
po sreči, ki jo daje slast strasti —
vse je odpadlo kakor z veje cvet!

Odpadel je čas upov — z njim mladost,
odpal je sen o sreči — z njim sladkost,
ostali sta pa puška in dolžnost!

SLOVAŠKA POTA

VIKTOR SMOLEJ

III. ZEMLJA PREPEVA

Klasje je zrelo

V račam se iz Nitre proti zahodu v dolino Vaha. Vlak vozi prav za prav le ob robu podonavske ravnine, vendar se mi zdi, da so polja okoli in okoli mene brezbrežna in se prelivajo skoraj v nedogled tudi na sever. Proti jugu je ravnina odprta, kamor nese oko, a na severu se nekje v nejasni dalji, zdaj bliže, zdaj dlje, riše siva vrsta pol gozdnatih, pol izkrčenih gričev. Poletje je. Čutim ga v zraku, diham ga iz vonja polj. Nepregledne so njive strnišč, razgrinjajo se pred menoj, hite mimo, pa spet zaostajajo, da se morejo zgrniti nove. Sama polja, polja, polja. Nad skritim potočkom se sklanjajo vrbe. Gosi se pasejo po travi, ki je temna in živo sočna, ker jo napaja skrit vir. Videti ni niti curka vode. Ta se pač skriva med zelenjem, med grmovjem in vrbjem. Nekatere vrbe so kakor glave kuštravih paglavcev. Visoka debelca imajo in na vrhu šop vejevja, dolgega in visečega k zeleni travi. Taki se mi zdijo tudi paglavci, ki gledajo za vlakom in s šibo zganjajo jate gosi. Vasica se skriva med živozeleno drevje, vprega s kravo čaka, da se odpeljemo mimo. Nato se spet razlijejo polja in njive.

In vse samo žito! A klasje je že dozorelo. Poželi so ga in na velikih vozovih zvažajo križe, razpostavljene po strniščih, na mesto, kjer drdrajo mlatilnice. Nad stroji se vije rahel dim. Nad njimi trepeti razbeljen poletni zrak. Stroji požirajo križe snopovja pa mečejo iz sebe prah in zrnje in pleve in slamo. Temno brni mlatilnica ter poje in poje. Zlato zrno teče iz njenih ust, vreče se polnijo, kupi vreč rastejo in kruh vzhaja in vzhaja. Klasje je dozorelo! Koliko je tu kruha! Kako borne so naše njivice, kako majhne naše zaplate po Gorenjskem in Dolenjskem! Komaj na Prekmurskem je očem odprta dalja in njivi se lahko reče njiva. Kaj pomenijo gorenjske njivice, polne kamenja in grušča, kaj tistih nekaj malo brazd! Saj dajejo kruh, a kako malo ga je! Tu ga je več. Sonce gori nad strnišči in nepregledna ravnina se zlato blešči pred menoj, da me že skoraj oči bole od zlatega sijaja in zrelih polj. In kakor daleč mi seže oko, povsod kupi slame, visoki za nadstropno gorenjsko hišo. Ponekod še stoje ob njih mlatilnice, drugod so jih odpeljali že dalje, da še drugje ločijo pleve in slamo od zlatega kruha. Tako dirjamo in hitimo z vlakom ure in ure in dan se viša in spet niža — povsod leže okoli mene zlate ploskve požetega žita. Vasice se vtapljajo v zeleno drevje, samo sleme je nekaterim seglo nad kroš-

nje dreves. Vse so tihe in mirne, kakor da je vse odšlo v polja in se zazrlo v žgočo daljo ali šlo presipavat zrelo zrnje izpod mlatilnic.

Strnišča in njive in skrit studenček in spet strnišča in njive in skrit studenček. Mlatilnice zadovoljno brné ter mesijo delavcem in otrokom zlati kruh te zemlje.

Zemlja živi in človek na njej prepeva. Pa saj prepeva tudi zemlja sama. Prepeva pesem sonca in zrelega klasja, pesem znojnega človeka, upehane živine in visokega nebesa, ki se pne nedosežno, kakor se more samo nad poletno ravnino. Pojejo vrbe in pojejo ptice, ki v bliskovitih jatah poletavajo nad vasmi in mlatilnimi stroji. Poje zrak in sonce, človek in žival. Žetev je temu ljudstvu praznik, kakor je praznik košnja; žetev praznik zrelosti in kruha, košnja praznik cvetja in mlade ljubezni. Slavnostno so se oblekli otroci te zemlje v svojo najbolj praznično obleko. Njih noša je sam cvet. Pisanost ženskih in dekliških kril, rut in rokavcev se zлива s cvetjem zlate ravnine in razcvetenih travnikov, belina moških srajc in hlač se pretaka v vročo belino poletja. Saj žanjejo blagoslov svojega dela in svojega Gospodarja Boga in zato je treba z najbolj belo srajco in najbolj pisano ruto in rokavci stopiti pod visoki božji nebes ter s sveto pobožnostjo zarezati s srpom ali koso ali strojem v vrste žitnih stebelc ter jih poviti v zlate snopove, kakor da so posvečeni hlebi.

Praznik obhaja ravnina, širna in zlata. Pesem zemlje prešinja otroke ravnine in iz njih se trgajo vriski, pojoč o silnem soncu, o zlatem klasju, o dobrem kruhu. Težko je delo, vroč je dan, a saj je že blizu večer:

Toni, sonce, toni, za visoko goro,
če ne boš vtonilo, zvlečem te za nogo.

Če bi sonce znalo, kak je težko delo,
za goro zaiti bolj bi pohitelo.

Toni, sonce, toni za malinje rdeče,
vošči »dober večer« ljubemu goreče.

Zvečer je delo končano in hladen večernik osuši znoj z lic in čela. Dekleta, fantje, žene in gospodarji zapojo:

Žetev, draga žetev, zdrava z novim hlebom!
Že smo se našli pod širokim nebom.

Iz klasja in iz cvetja spletó prebogat venec in nato v sprevodu prepevaje odidejo na gospodarjev dom. Tu venec, ki je kot velika zlata krona, obesijo v hiši nad mizo. Gospodar, vesel nad končano žetvijo, poplača žanjcem in žanjicam z gostijo, a mladina se pod poletnim nebom zavrti v plesu in pesmi.

Tako se prepletajo pesmi in delo, letni časi in človekovo življenje. Zemlja prepeva v cvetju in klasju

in ljudstvo prepeva z njo v vrisku in joku o mladosti in ljubezni, o družinski sreči in Bogu, o rodnem polju in njega blagoslovu.

P o m l a d

Onstran teh polj je že spet madžarska meja, kakor je bila pred dvajsetimi leti. Ljudstvo je tam spet padlo pod tujega gospodarja. Leta po svetovni vojski so prinesla Slovakom čudežen razmah narodne zavesti in dvignila njihov narodni ponos do zavidljive višine. Sicer pa je ostal ponos temu kmečkemu ljudstvu tudi v tisočletju od časov Devina in Nitre sèm, v stoletjih, ko je na njegov hrbet padal bič azijskega konjenika, madžarskega in domačega plemiča, Turka in Erdeljca, Avstrijca in Nemca, Poljaka in Čeha, Habsburgovca in Rakocijevca. Vse vihre vseh stoletij so se izdivjale prav nad slovaškim ljudstvom. Kako je mogoče, da je ta narod sploh ostal pri življenju, kako da je ohranil celó svojo besedo? Kako da še vedno prepeva in je še vedno gospodar svojih ravni, gričev in gorá? Kako da se ni pogreznil v gluhoto izumrlega naroda in omahnil v smrt?

Zemlja živi! Ljudstva so se prelivala po teh ravninah in dolinah in silila od severa na jug, od vzhoda na zahod in narobe. Kri je tekla v potokih. A slovaško ljudstvo je vedno ostalo zvesto svoji zemlji. Prav to je bilo in je še njihova moč. Zemlja jih je redila na svojih prsih, z njo so se spojili in se zakoreninili globoko v njej. Viharji so oklestili veje in krošnje dreves, včasih obsekali vse do samega debla, a to deblo ni padlo nikoli. V zemlji je ostala vedno živa korenina in četudi so tuje vojske deblo posekale, iz te korenine je vedno znova in znova poganjalo novo življenje. Ljudstvo se je do vratu zakopalo v zemljo in se ohranilo. Nikoli ni utihnila njih beseda, nikoli obmolknila njihova pesem. Kakor žene vedno sveže zelenje iz zemlje, tako je vedno znova vstajal k življenju iz krvavih vojská in pobjev slovaški narod. Neusahljiv je bil vir njihove narodne besede, vedno in neprestano je pela njih pesniška govorica. Neugnano je iz teptane zemlje in iz teptanih sre ponovno vstajala k življenju vriskajoča in jokajoča pesem o zvestobi domu, polju in življenju.

Vsako leto znova je vstajala pomlad, vsako leto znova je prihajala trda zima, ki jo je znova pregnala vesna. Neugnano življenje polje v zemlji in nesmrtno življenje diha iz kmečkega ljudstva, zakopanega v božji svet. Slovaška pesem je odmevala v zapuščenih, a svobodnih lazih, med gozdovi in po tatrskih planinah, se nesla čez prostrane ravni od Donave gori globoko v doline Vaha in Hrona. Molčal pa je ta jezik okoli vladarskih prestolov, v plemiških palačah oblastnikov in v šotorih najemniških vojská. Slovaški narod je živel z zemljo, med štirimi stenami svojega doma.

Kako daljne predstave so se zato ohranile daleč od sveta in slovaškem ljudstvu! Dolgo dolgo so se še skrivale vile po njih gozdovih, po močvirjih in vodah so še dolgo prežale rusalke na lepe fante. Bog groma Perun še danes govori iz ljudske kletvice: Da bi te Parom vzeli! Ali: Na Paroma! V daljnih vaseh za gorami in gozdovi so Janu Kollárju pred sto leti še prepevali pesmi o bogu Perunu, ponekod še dandanes do drole, nališpane deklice, hodijo s pesmijo po vasi in ob suši prosijo za dež, ponekod v pustni noči še hodijo okoli divjaki in volkodlaki. Krščanska misel je stare slovanske poganske obrede in obhode prepojila s svojim smislom, v ozadju pa še govori stara vera izza Zakarpatja, bivše domovine Slovanov. Življenje tega ljudstva se je v dva tisoč letih kar malo spremenilo, če izvezemo zadnje stoletje, ki je v mnogem prišlo sodobno civilizacijo v najbolj zakotno vasico.

Kakor vsako leto znova odide mraz in pride pomlad, tako je v neugnani življenjski sili vedno znova po še tako hudih dobah zaživel slovaško ljudstvo.

Ko potegne jug, zadiši v ozračju po pomladi. Gorski potoki narastejo, po bregovih se stekajo viri in studenci, padajo v jarke in doline in se zlivajo v reke. Pobočja gorá začno črneti, ravninska zemlja se zmehča v staljenem snegu. Kopnine rastejo in umazana zemlja požira vodovje, ki se pod soncem in toplimi vetrovi topi iz snegov. Po nebu divjajo nabrekli oblaki, sonce jih kopiči, trga in raztaplja kakor sneg pod njimi. Pomlad je tu. Izmed štirih sten vaških hiš prihajajo ljudje. V njih krvi se je zganila pomlad in oko se že požene z lazov v oblačne dalje. V koči je zajokal novorojenec, ki je zadihal v pomlad. Otroci se usipljejo na pota in poljske steze. Res! Zima odhaja, prihaja pomlad.

Dekleta ali deklice vzamejo veliko leseno lutko v človeški velikosti in jo oblečejo v dekleško obleko. Pride cvetna nedelja. Velika noč, praznik vstajenja, je pred vrati. To je že čas, ko pomlad zmaga nad zimo, življenje nad smrtjo, Vesna nad Morano, kakor sta se boginji pomladi in zime imenovali v slovanskem poganstvu.

Visoko dvignejo lutko, odeto v obleko, kakršno same nosijo, nad svoj spreved in zapajo:

Morana, Morana,
za koga si umrla?
»Za nas ne, za nas ne,
ampak za krščene.«

Nato nesejo Morano iz vasi in pojó:

Morana naša,
kje si prebivala?
»V kmečki sem hiši,
na novem gumnu.«

Ko pridejo iz vasi, slečejo lutki obleko, les pa vržejo v pomladno narasli potok: Morano utopijo, konec je njene vlade, zavlada je Vesna. Nato se vrnejo v vas in pojó:

Odnesle smo — Morano iz vasi.
Prinesle smo — maj v sredo vasi.
Bomo vsejali — soržico z ovsom,
bomo nakuhali — črnega piva,
bomo vpijanili — rihtarju sina.

Če nam pil ne bode,
z gorjačo jih dobode,
ga s tremi bomo bili,
za láse ga vlečili,
potem mu bomo dali
šilo in kopito,
njega ženi sito in korito.

Tako drobni ostanki pradavnih poganskih običajev še žive ponekod med slovaškim ljudstvom. Kakor se je vsako leto ponavljala zmaga Vesne nad Morano, tako je v suženjskih dolгих stoletjih, ko je ljudstvo tonilo v krvi, vedno znova zmagalo življenje nad smrtjo. Zemlja prepeva in njena pesem se zliva s pesmijo njenega ljudstva. Oba sta večno živa in nepremagljiva.

Vajnorý

Življenje z zemljo in z njenimi letnimi časi, zvestoba izročilu očetov pa zaprtost v ozki svet kmečkega doma so v slovaškem ljudstvu dali zrasti prelepi narodni umetnosti. Niti malo mi niso po srcu slovenske »narodne noše«, ki so prav tako uniforme kakor gasilske in vojaške obleke in so vzete le iz muzeja. Slovaki pa takih »narodnih noš« nimajo, temveč se v svojo posebno nošo oblačijo vsak dan. V nedeljo in v delavnik srečaš na slovaški vasi ljudi v njih narodni obleki. Njih »narodna noša« ni slavnostni kroj za nastope in slavnosti, temveč vsakdanja obleka, kakor je slovenska »narodna noša« bila morda še pred sto ali sto petdeset leti.

Iz Bratislave je komaj skok v vas Vajnory, kjer je bratislavski zrakoplovski postaja. »Kdor hoče spoznati vsaj malce slovaško narodno umetnost, mora vsaj v Vajnory, če ne utegne drugam,« so mi rekli. Tako se nas je zbrala mala slovanska družčina: Poljak, ki je bil seveda grof, Ukrajinec, ki je bil seveda emigrant, Čeh, ki je bil seveda državni uradnik na začetku svoje kariere, več je bilo Slovakov, ki so bili seveda vsi kmečki sinovi in so čakali na državne službe, in jaz Slovenec.

Šolski upravitelj iz Vajnora nam je poslal na postajo naproti skupino deklet v nedeljski obleki. Bila je nedelja in so dekleta utegnili. Sijala so v cvetju

in bleščečih trakovih. Predpasniki, krila, rokavci in oglavnice so pisano trepetali v trakovih in cvetju, zlatu in srebru. (Nič zato, če je bilo ponarejeno. V soncu se je lesketalo kakor resnično.) Gospod upravitelj nas je sprejel s kruhom in soljo.

»Taka je slovanska navada!« je rekel, a po slovaški navadi dodal h kruhu in soli še vina z domačih gor. Posebej za nas so priredili šolsko razstavo risb. Po sobah so razpostavili izdelke otroških rok.

»Vsi so hoteli, da bi jim kaj postavil na ogled,« je pravil gospod upravitelj in razkazoval risbe. Geometričnih ornamentov je bilo menda najmanj, največ pa rastlinskih in nekaj tudi živalskih.

»Saj je tu na otroških risbah isto, kar smo pravkar videli na dekliških oblekah,« se obrnem h gostitelju.

»Seveda; saj te stvari rišejo njihovi mlajši bratci in sestre.«

Risbe kažejo izredno bogastvo barv, pa vendar ni v njih nič kričavosti ali neskladnosti. Tudi ornament so zelo bogati: rože, srca, krogi, listi, ptički itd., toda tudi v tej mnogoličnosti je izredna skladnost. In vsaka risba je drugačna. Vsak riše po svoje in po svoje razmešča barve in črte. Kako to?

»To delajo sami, kakor pač hočejo,« razlaga gospod upravitelj.

»Kako? Kaj nimajo vsi enakih predlog?«

»Ne,« se smehlja gospod upravitelj. »Predlog sploh nimajo. Vse to rišejo sami, kakor jim pride na misel.

Slovakinja pri statvah.

Pri risanju nimajo nobenega vodstva. Jaz jim pustim, da rišejo, kar hočejo in kakor hočejo.»

»Pa se tega učijo doma pri materi ali očetu? Mar nekako podedujejo način risanja?«

»Svoje doma že opazujejo, toda o kakšnem šolanju ni tu niti govora.«

»Potem so vam pa ti otroci pravi umetniki!«

»Dà, umetniki, ker sami iz sebe ustvarjajo.«

Zdaj sem prvič jasno doumel misel, kaj je narodna umetnost. Ta umetnost je in mora biti v prvi vrsti ustvarjanje. Ljudstvo živi iz svojega polja, iz svoje vere, iz svojega osebnega življenja. Iz vsega tega živi tudi njegova domišljija. Človekova roka samo upodablja, kar ono čuti in doživlja. Ti otroci živijo iz ptičev in iz cvetja po poljih in travnikih; njihova duša je polna barv njihove zemlje; zato znajo dihati te živobarvne zemlje in njeno žitje ujeti v svoje risbe.

Nič manj bistven vpogled v ustvarjanje ljudske umetnosti nam je pokazal obisk kmečke hiše.

Žena se izgovarja gospodu upravitelju, da je v hiši vse razvlečeno, da niso včeraj utegnili posnažiti, ker je na polju toliko dela. Toda ko stopimo v vežo in kuhinjo in nato v »hišo«, vse sije in se blešči od snage in barv! Kako je to vendar mogoče! Tla so zbita ilovica, a čista, da bi vsaka smet kar vpila, kako ne spada sem. Ob vhodu v hišo na obeh straneh vrat se na beli steni razkazujejo barvani šopki rož in tudi v veži nas pozdravlja cvetje, naslikano na steno. Kuhinja je svetla in pisana ko trata v polju. Od kod se je neki to vzelo, se čudim.

»To je slikala gospodinja,« pravi naš gostitelj in pokaže na ženo, ki je vstopila za nami.

»Pa kako napravite načrte za te umetniže? Kako znate barve tako razmestiti in sestaviti vse te okraske?«

Žena se smehlja, kot da izprašujemo nepotrebne stvari: »Saj ni nič posebnega. Kar tako, kakor mi duša dá.«

»Pa brez pomoči?«

»Sama,« pravi gostitelj. »Poglejte na primer tole!« Pokaže na velik polkrožni okrasek nad kamnitno mizo v velikosti kakih šest kvadratnih metrov, ki je izpolnjen do zadnjega centimetra. »Žena se postavi pred steno, ki je na novo pobeljena. Drugega nima ko svoje barve in v zadnjem času tudi ravnilo in šestilo. Tako začne slikati. Na ta veliki prostor postavi nekaj opornih točk za oči, da ostanejo sorazmerja primerna, nato pa začne slikati in barvati.«

Kar ne morem verjeti, da je to mogoče. Skladnost barv, sorazmerje posameznih delov na poslikani ploški in izvirnost vsega dela me je tako prevzela, da sem samo gledal. To je res umetnina!

Nato smo stopili še v »hišo«. Tu nas je čakala nova lepota. Ob zidu teče izrezljana klop, pred njo stoji miza, pokrita z belim prtom, izvezenim z rdečimi geo-

metričnimi okraski. Skrinjo prekriva prt v cvetličnem ornamentu. Po stenah se vrste na policah stare majolike, krožniki vise obešeni nad klopjo po steni do pod stropa, ki je lesen in kaže težke grede. Na postelji se dvigajo skoraj tudi do stropa blazine, naložene druga vrh druge, vse v vezeninah, našitkih in okraskih. Tudi tu bleste na stenah šopki barvanih rož: zlati, rdeči, rumeni, modri, zeleni. Na oknih stojé resnične rože v loncih in sonce pada v hladno sobo. Tukaj pač res cveto iste barve kakor zunaj po lokah in poljih.

Kakšno bogastvo je v duši nadarjene slovaške žene! Svoje dete v zibelki pokriva s pisanim cvetjem, vtaknim v belo platno, v krila svojih hčera in v srajce svojih sinov tke pisano travo in barvane rože, v domove odpira vrata naravi, da prihaja s pesmijo in združuje življenje med štirimi stenami z delom na polju. Tu ni razlike med delom doma in delom na polju. Vse enako cvete in sije. Vse doživlja to ljudstvo v svojem sreću.

Kakor slika žena na stene svoje poglede na cvetne loke, tako vezejo svoje doživljanje v tkanino njihove hčere. Ni razlike med duhom, ki navdihuje ženo pri slikanju stene in dekleta pri krašenju obleke. Pa tudi gospodar ali fant delata isto, kadar rezljata stol ali palico ali stepalo za perico ali preslico: ustvarjata iz svojega srca. Vezanje v platno, rezljanje preslic, slikanje hišnih sten in otroške risbe v šoli, vse je pravo umetniško ustvarjanje izredno nadarjenega kmečkega ljudstva, živa narodna umetnost.

Vajnory so ravninska vas. Gosi se gugajo po trgu sredi vasi. Zátrepí gledajo na cesto, vhodna stran je pri vseh hišah pravokotno nanjo. Po ogledu vasi se ustavimo še v gostilni. Tu sedemo za lesene mize in si privoščimo vajnorsko posebnost: domače vino in slanine s črnim kruhom.

(V drugo naprej.)

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

7. Veselica

Veselišče je bilo skoraj še prazno, ko sva med presrečnim pomenkom o tem in onem prišla tjakaj, le za neko dolgo mizo jih je večja družina obojega spola že precej glasno razdirala. S seboj so imeli tudi nekaj otrok, ki jih vroči pogovor ni zanimal, rajši so se podili med mizami, skakali po eni nogi ali preskakovali vrvco, rahlo napeto med dvema stoloma.

Za neko okroglo mizo prav blizu tiste družine sva se posadila tudi midva. Gospodična, vidno pooblaščená z belim predpasnikom in usnjeno torbico ob pasu, na-

Pomlad v gorah. (Fot. Fr. Krašovec.)

ma je s sladkim in prijaznim smehljajem prinesla vina, kakor bi nama hotela povedati, da sva v loteriji zadela velik velik dobiček. Pa vino je bilo čudno zagatno in prav veselično za nič; nisva ga pila, bilo je le za pričo na mizi, da so nama že postregli.

Družčina za dolgo mizo pa se je vdano nacejala z veselično brozgo. Ta menda ni bila čisto brez opojne moči, buditi je začela premodre duhove.

»Da, hudič je, kjer ni Boga,« je rdečeličen možak pritegoval tovarišu; »jaz pa ti pravim, da kjer je Bog, je pa tudi kak križ. Saj veš, dosti ima marsikdo, preveč pa nihče. Kjer je dosti blaga, ni Boga, tam je pač le hudič.«

»Vem, ob tla smo, pa je; med kolesa prideš, ogiblji se ali ne ogiblji.«

»To je huje ko suženjstvo. Hudič vzemi službo, vsako službo!« se je nekdo dušal. »Saj nisem pes, da bi stal na zadnjih nogah in lepo proskal za — kost!«

Nekdo drug je že skoraj vpil:

»Gospod lupi kmeta, kmet lupi delavca, delavec pa lupi krompir!«

»Kje je potemtakem naš bližnji z ljubeznijo in bratovsko roko?«

»E, kaj, naš bližnji sta liter starine in lepo pogrje-na miza z vsem dobrim, naš bog pa — denar.«

Z Jankom sva se spogledala. Neskušen sem bil, verjel sem, da nepremišljeni pivec tudi misli tako in da ne govori samo veselično vino. Zato sem šepetnil Janku:

»Majhna vednost te odtuji Bogu, velika ali vsaj večja pa te mu spet vrne.«

»Simplex sigillum veri — resnica je preprosta,« mi je pokimal. »Ampak prav je, da otroci ne poslušajo tega česnanja,« je še dejal in se ozrl po otrocih.

Kakor bi jih poklical, so od nekod pritekli in se ustavili kar ob najini mizi, menda zato, ker sva se jim smehljala.

»Kaj se vi ne znate nič igrati?« me vpraša poskočna punčka, pet, šest let stara.

»Znam, tako se ti gotovo ne znaš,« se hvalim.

»Oh, povejte, povejte,« tleska z ročicami, tako jo žene vedečnost.

»Veš, z ježa obiram bolhe.«

»Joj, kaj vas ne bode?«

»Če me, pustim in podkujem žabo in zeleni kobilici opasem bel predpasniček.«

»Oh, ko bi to videla!« jo vedečnost tišči še bolj.

»Le stoj, potlej pa žabo osedlam, podržim stre-menca, zelena kobilica z belim predpasnikom jo za-jezdi in v dir in skok odpeketa na sprehod. No, kaj praviš?«

»Joj —!«

»In če bi še zažvižgal, bi vse ribe poskakale na suho.«

Otroci so me obstopili in se zastrmeli vame, takega čudodelca.

»Pa kdaj zažvižgate tako?« je hotela vedeti punčka.

»Nikoli, saj veš, na suhem bi ribice poginile.«

»Aha, vem,« ji je odleglo.

Kar tako sem se ozrl. V na pol skritem, a meni dobro vidnem kotu za neko senčnico sta stala še ne prav dorasla deklinica in tak fantin, oba iz družčine ob dolgi mizi. Fantin se je najbrž učil pihati na de-kliško dušico, ker se je deklinica tako spogledljivo prestopala in beli robček cefrala z nemirnimi par-keljci. Na pogled je bila precej čedna, le obraz, ozek in dolg s kljukastim nosom in majhnimi usti, ji je bil skoraj ptičji. Zvesto ga je ptičica dolgo poslušala, ne-nadoma pa stopila na prste in ga kavsnila na ustnice.

»Vino,« sem si mislil in se spet ozrl po otrocih, ki so še zmerom čakali, ali jim povem še kaj. Trenil sem čez čas spet v tisti kot, pa onih dveh ni bilo več ondi.

Veseličniki so začeli vreti vkup. Njihov vik, krik in smeh so opravili prvi veselični del, ki ni bil ozna-njen na sporedu.

Ko je bilo vse že prav živo, je na oder stopilo krdelce pevcev in pevk. Peli so kakor zvonovi. Lepo

petje je razvezalo vso udležanost, če je je kje še kaj bil. Še nerodni Ljubljancani, ki so se do zdaj trdo, mrzlo merili, so se nekoliko otajali, da se jim je obraz ugledil in zjasnil.

Za petjem je nastopil godalni orkester. Vodial ga je prav mlad učitelj, ki se je prav zoprno spakoval. Godci mu nikoli niso znali prav začeti, kar ustavljal jih je, kakor bi jih šele zdaj učil.

Cenjeno občinstvo se je ob tem sprva zabavalo, kmalu pa je začelo godrnjati, godci sami so se nekaj spogledovali in le smehljali.

»Fant, kaj pa si jih privlekel semkaj, če res še ne znajo?« je od dolge mize hreščal tisti rdečelični možak.

»Pusti jih že na miru!«

Veseličniki so se na glas smejali.

»Pa res, fantè je menda samemu sebi všeč!«

»Rad bi bil nemara tudi drugim!«

To je zaleglo. Godba se je začela in ni bila slaba kljub tistemu samovšečnemu učitelju. Veseličnike je ogrela, da so začeli kar vsi vprek prepevati in kakor veseli fantje ukati.

Med šaljivo pošto, ki je začela delovati, sem dobil neko razglednico. Kdo neki mi jo je poslal? Oziral sem se, izza dolge mize sta se mi nasmehnili moja mala prijateljica in njena mama, ki je namesto nje napisala: »Miza (ta in ta), gospod z naočniki.«

Nasmehnil sem se tudi jaz in jima pomahljal z razglednico. Kar sta vstali, stopili k najini mizi in naju povabili k dolgi mizi, kjer sva se morala zamudno seznanjati z vsemi.

»Otroci vas imajo tako radi,« je mama drobila, »tale moja mala pa še prav posebno.«

»Zglasite se čez petnajst let,« se mi je rdečelični možak hrupno smejal, »tačas se to izkaže prav za trdno.«

Nekoliko sitno mi je bilo, vpričo male nisem vedel, kaj bi odgovoril.

»I, kje pa je naša Poldka?« se je neki drug možak kakor nečesa spomnil. »Že ves čas je ni tu.«

»Z Mirkom sta nekam zginila,« mu je neka ženska strupeno postregla. »Velika je res zadosti, da bi jo gospodu lahko ponudil kar že zdaj.«

Razumel sem, da se menijo o deklini s ptičjim obrazom.

»Nič se ne boj, nikamor se ti ne zgubi,« je njena mati ukrotila moža, ki je začel nekaj rohneti.

Ptičica, vsa živa in vesela, kakor bi se bila pravkar prerodila, pa je že pridrobentela s fantinom, ki pa se je držal nekako pobito in klapoušno.

Nihče ju ni nič vprašal, le oči vseh so ju otipavale.

Na drugem koncu veseljšča je nenadoma nastal velik hrup. Vse je pritislilo tjakaj.

»To je moja žena,« je še mlad človek tresoril pred že priletnejšim možem. »Kaj ji hočeš?«

Breze na Barju. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Kdo pravi, da ji kaj hočem?«

»Čemu pa zijaš le vanjo?«

»Ne mislim ti je požreti. Miruj in pameten bodi, ali pa pojdi domov, saj vidiš, da nisi več za družčino.«

Zavoljo teh besedi bi bil skoraj nastal čisto pošten tepež, pa so drugi skočili med oba petelina.

»Ti ne glej po tujih babah, če si res gledal,« je nekdo razsojal, »ti pa svojo včasih po pameti nabij, da te bo rajši imela in da se ne bo z drugimi spogledovala, če se je res.«

Splošen krohot je potrdil pravilnost sodbe, še pri ziva ni bilo ne s te ne z one strani.

Z Jankom sva imela take veselice zadosti, lepo sva se poslovila in šla, češ da imava še nekaj potov in opravkov.

Pot sva imela eno samo, opravkov tudi ne dosti več ko le tega, da sva se posadila v neko gostilno blizu železniške postaje ter mirno in s tekom povečerjala, saj sva bila res že lačna in žejna.

Dosti sva se še pogovarjala ondi, dokler ni prišel čas, ko mi je bilo oditi.

Zbogom, svoboda, zbogom, vesela, neumna mladost! (V drugo naprej.)

TABOR

LJUDSKA IGRA V DVEH DEJANJIH

NARTE VELIKONJA

OSEMNAJSTI PRIZOR

Prejšnji, Janez, Pepca, Vida, Meta,
dekleta.

Janez (prihiti): K linam, a varčujte s smodnikom! Pripravite kamenje, predivo in smolo! Jože, ti povej, kdaj naj vržejo kamenje na tvoji strani! Ne vsak zase!

Pepca: In dekleta, ali so vsa dekleta tu?

Vida: Meta je v cerkvi pri Lojzi.

Pepca: Pri Lojzi je lahko kdo drug. Vida, ponjo!

Janez: Pazite na vrata! Ali ste zadelali vrata? Hlode! Pa ognja se varujte! Otroci naj pazijo na ogenj, da bo gorel. Če jih zdaj odbijemo, bodo videli, da nič ne opraviijo, in bodo šli.

DEVETNAJSTI PRIZOR

Prejšnji, Bara.

Bara: V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha. (Zunaj krik in streli, slišijo se udarci s krampom, rjovenje in zverinski klici.)

Janez: Odpeljite Baro! Kdo jo je izpustil?

Meta: Pojdi, Bara! (Nato se sliši v ozadju Barin krik; fantje, med njimi Jože, privlečejo na oder Boštjana.)

DVAJSETI PRIZOR

Prejšnji brez Bare, Boštjan, Jaka,
fantje.

Jože: Ne boš ušel! (Drugim): Ali ni hotel ubežati po hodniku?

Boštjan: Saj ni res! Kdo me je pa ujel pri rovu?

Jaka: Jaz! Toliko da sem te ujel.

Boštjan: Iz kleti sem hotel, ker ne maram biti zaprt.

Meta: Ko sem peljala Baro in odprla vrata, je butnil vame, da sem se prevrnila.

Boštjan: Zakaj me zapirate? Kaj sem neki napravil?

Jaka: Kaj si napravil, bomo šele videli, ko bo mir. Ujel sem te pa pri rovu, tega ne boš tajil.

Boštjan: Pogledati sem hotel, kaj dela Boštjanček.

Janez: Otroci so vendar drugje! Otroci so v zaklonu.

Peter: In da ti ne bi vedel zanje!

Janez: Kako?

Peter: Odkar sem videl, da imajo Turki konja, ki ga je prodal, mu ne zaupam! Preveč se je smukal

okoli gospode, da bi mu dišal smodnik, in predikantom je dajal streho.

Janez: Zaprite ga in zvežite! Domenili se bomo pa pozneje. (Jaka in Jože ga odpeljeta.)

Jože (med potjo): Ne boš več ušel.

Jaka: Za denar bi nas še Turkom prodal.

Marko: Ne sodite, da ne boste sojeni.

Ambrož: Če mu pa dokažemo?

Marko: Če mu dokažete?

Urh: Ne smete pozabiti, da je prijatelj z grajskim gospodom.

Ambrož: Če mu dokažemo, mu noben gospod ne bo pomagal. Ali ni po njegovi zanikrnosti padel prvi zid? Že samo to bi bilo dovolj, da bi ga dvignili od tal!

Janez: Zdaj ne utegnemo soditi, po obleganju!

Pepca: Po obleganju, dà! Te roka hudo boli?

Janez: Ni vredno besede.

Vida: Vidi se, da te boli!

Janez: Boli že, a kaj... Zaprite Boštjana! Naj počaka, da bodo možje utegnili.

Meta: In dobro zapahnite. Vrag, kako me je butnil. Še zdaj čutim v rami. (Zunaj zopet hrup.)

Boštjan (na izhodu): Vse vas bodo zajeli, preden boste mene —.

Jože (zavihti nad njim kij): Če ne boš koj tiho!

ENOINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji brez Jožeta, Jaka in
Boštjana, dekleta.

Ambrož: Če bi ne bil naš človek!

Urh: Saj je še huje, da je naš. Turku bi bil že davno odbil glavo.

Peter: Spet napadajo! Fantje, na sever, tam se zbirajo!

Dekleta (privrše okoli ogla): Na tej strani, na tej strani! (V ozadju kriki): Ogenj so začeli metati! Vode, vode! (Nato votel pok.) Smodnik so vrgli! (Vmes kriki.)

Luka (za odrom): Moje oči! Moja noga, moja noga!

DVAINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, Janez, Luka.

Janez (pride ves skrušen in omahne na hlod): Preveč jih je! (Na obzidju se prikaže turška glava.) Hitro, da ga izpodbijete!

Peter (ustreli, Turek se zvrne): Ne boš več lezel!

Janez: Varujte smodnik, varčujte z njim, da ga nam ne bo zmanjkalo!

Luka (ki ga prineso okoli cerkve): Ne vidim, ne vidim, moje oči, moje oči!

Pepca: V cerkev, tam so obveze.

Janez (ulovi Pepco za roko): Ali ne bi bilo bolje, če bi ubežali skozi rov?

Pepca (se strese): Ne! Turki so okoli in okoli in nas še prej zajamejo. Ne grem iz tabora, če ne gredo Turki. Ne moremo prenesti bolnikov in župnik bi izdihnil, če bi moral na pot. Zdaj ne more več držati rok, zdaj mu jih podpirajo otroci. Kakor Mojzes! »Borite se, otroci, jaz bom molil!« Na klop si je oprl kolce in otroci mu drže dlani! »Ne daj nas za naše grehe Turkom!«

Janez: O, če bi imeli še Francetove fante, bi —

Pepca: Kaj bi?

Janez: Laže odbijali. Smodnika nam že primanjkuje. Turki ne kažejo, da bi se pripravljali na odhod, zato mislim, da bi bilo bolje, če bi šli mi.

Pepca: Rekla sem, da nikamor.

Janez: Prav tako si trmasta kot France. Rekel sem mu, naj ne hodi, pa je šel. Zanašal se je na Šimna, zdaj ima. Šimna so ujeli, Franceta pa od nikoder ni. Vse so zajeli Turki. Saj si sama videla, da so drveli za njimi.

Pepca: Kdo pa je prepoznal Šimna? Cunje so bile baje res njegove, a glava? Kdo bi mogel spoznati tako zdrobljeno glavo? Če bi bila Šimnova, bi ne bila tako razbita. Saj ni imel nobenega orožja s seboj, da bi se mogel bítí. Če bi bila njegova, bi bila samo odrezana.

Janez: Podoba je, da ne maraš gledati resnici v lice.

Pepca: In če bi bilo vse res, ne maram. Zdaj ni čas, da bi gledali resnici v lice, zdaj vemo samo to, da se moramo boriti in boriti! Glej Luka! Nikogar nima, za nikogar se ni dolžan bítí, a je izgubil nogo in oči, pa ne toži.

Janez: Zakaj se pa ti boriš, saj tudi ti nimaš nikogar.

Pepca: Za otroke in bolnike, za starčke in onemogle!

Janez: France se ni, on je šel!

Pepca: Molči! France je prav mislil; če mu ni uspelo, ni on kriv! Če so ga zajeli, je mrtev, ker se ni vdal, ker ni pobegnil. (Krik v ozadju): Smole in prediva! Skozi vrata hočejo vdreti! Zazidajte hitro vrata! (Slišijo se udarci sekir.) Sekajo jih. Kamenje nanje! Hitro po lestvi in kamenje, otroci! Kamenje! (Ženski vrišč in jok.) Vrata bodo —

Jože (hiti z mostovža proti ozadju): Zadržite jih, zadržite! Bíj! Bíj!

Amброž: Na pomoč, na pomoč! Vrata so razbili. Spustite nanje trame in pazite, spet bodo smodnik zažgali. Vsi v zaklon!

Urh (slišati je spet pok): Kdo je ranjen? V dimu se ne vidi. Kdo je ranjen?

TRIINDVAJSETI PRIZOR

Prejšnji, Meta, Vida.

Meta (se s težavo privleče na oder): Jaz.

Vida: Vode, vode!

Meta (odmaje): Ni treba. Tam varujte vrata! Kaj bo z materjo, če vdero? In ne povejte ji, ne povejte ji! Recite ji, da sem v kleti pri Bari! (Omahne.)

Janez (ves bled): Če smo zdaj ubranili, v drugo ne bomo več. Halo, dekleta, bolniki in otroci: nared in po rovu v gozd, mi bomo medtem varovali tabor, da bodo Turki gledali.

Pepca: Jaz nikamor. Tu sem in tu ostanem, živa ali mrtva z vami, zdaj nimam nikogar. Prav je rekel Janez: Ti nimaš nikogar! Dà, zdaj nimam nikogar, odkar ni Franceta.

Janez (ves prepaden): Saj nisem tako mislil! Če drugega nimaš, mene imaš, nas imaš. Za otroke praviš, da ti je, pojdi z otroki; za bolnike praviš, da ti je, pojdi z njimi. Mi bomo — (V drugo naprej.)

POMLADNA SREČA

VINKO ŽITNIK

Poglej, iz popka se je list razvil
v podobi drobnega srcá,
nad njim nebó — kot bi ga kdo odkril —
v neskončnosti, kjer ni še nihče bil,
v sijaju sinjem plapolá!

Za plotom v vrtu z mlado belo vejo
pomladni veter se igra;
po prašni poti v hrib dekleta grejo
na njive delat in opojno žejo
budé v dnu mojega srcá.

Pred zidanico breskve kakor rane
pod žarki nežno se odpirajo;
srcé mi čuti: aj, zdaj zdaj mi vstane
mladost — in spet vse znane in neznane
moči, željé se v svet ozirajo!

Deviška jutra, žvrgolenje ptic,
zelene sence in kipeča rast,
in njive, polne zdravih kmečkih lic —
vse sije v meni in kot blažen klic
me vabi v svojo službo in oblast!

Ej, kdo se ne bi spet in ves predal
življenju sonca, zemlje, bilk, dreves,
mladosti in sladkosti cvetja, trav,
utonil v morju žarkov in vonjav
in z duhom, srcem vzpel se do nebes!

PISANO POLJE

KARDINAL VERDIER

VILKO FAJDIGA

Devetega aprila letos so otožno zaječali zvonovi starodavne gotske stolnice Naše ljube Gospe v Parizu. Oznanili so smrt svojega škofa, kardinala Janeza Verdiera. Za velikim pariškim zvonom so se oglasili glasovi vsega krščanskega sveta po časopisju in v knjigah ter sočustvovali z bolečino francoskih katoličanov. Da je Verdierova smrt imela tako velik odmev po svetu, nam postane razumljivo, če navedemo izjavo vatikanskega glasila Osservatore Romano, ki pravi, da je bil Verdier »najodločnejši škof sedanjih časov«. V sožalni brzojavki ga je papež Pij XII. sam označil kot »plemenito dušo in vzornega pastirja«. Ob smrti je postalo posebno očitno to, kar je izrazil leta 1938 španski primas Goma y Vega, ko je videl, kako so v Ljubljani in na vsej poti skozi Slovenijo počastili in sprejeli pariškega nadškofa Verdiera, ki se je vozil na svetovni evharistični kongres v Budimpešti. »Kaj vendar je na tem Verdieru tako velikega, da ga povsod sprejemajo s tolikim spoštovanjem?« Odgovor na to vprašanje naj bo podan v kratkem življenjepis pokojnega pariškega kardinala Verdiera.

Od doma do Pariza

Janez Verdier je doma iz južne Francije. V pokrajini Rouergue in v škofiji Rhodéz je kraj Lacroix-Barrez, kjer se je leta 1862 rodil poznejši pariški nadškof. Družina malega posestnika je bila s svojo skromnostjo in globoko vernostjo najboljša zibelka odličnih kreposti, ki so krasile malega Janeza. Vse v domači hiši in v kraju mu je govorilo o Bogu, saj je vsa pokrajina tako globoko verna, da je nastal o njej rek: Ko bo Rouergue nehal verovati v Boga in se bo izneveril Gospodu, bo dano znamenje za konec sveta. Pot je mladega dečka vodila od doma v cerkev, kjer je še pred cerkovnikom navsezgodaj čakal, da bo stregel pri maši in pomagal pri drugih bogoslužnih opravilih.

Nič čudnega, da se mu je porodila misel, da bi tudi sam bil duhovnik. Starši so mu željo, da bi odšel v malo semenišče v Rhodézu, izpolnili, posebno ker so vedeli za velike naravne darove, ki jih je prejel od Stvarnika. Takratna mala semenišča so bila še silno preprosta in polna prilike za zatajevanje in utrjevanje duše in telesa za življenjsko borbo. Tudi to skušnjo je Verdier dobro prebil in življenjepis poudarja, da je bil v zavodu pazljiv, zelo resen, priden in pobožen.

Po malem semenišču je vstopil v veliko semenišče, nato v družbo »sulpiciancev«, v kateri se je navzel še posebej tistih kreposti, ki so bile značilne za vse njegovo poznejše življenje: preprostosti, skromnosti, duha vere in ponižnosti, modrosti in odpovedi, neutrudne potrpežljivosti in skritega samozatajevanja, prizanesljivosti in dobrote brez slabosti. Posebej pa so na njem kot duhovniku že takrat opazili mnogo predrzne previdnosti, veliko smisla za sodobno življenje, čut za stvarnost in popolno vdanost svetemu očetu. Rad je spoštoval vse staro in trdno in je šel vsaki stvari do dna, prav tako rad pa je že takrat gledal v svet in iskal s prirojeno bistrovidnostjo, kaj bi se dalo še napraviti za Boga. V modrem razmišljanju pa se ni prehiteval, ampak

je dal govoriti zdravemu čutu, ki ga je tako lepo dopolnjevala milost duhovniškega poklica.

Družba sulpiciancev, ki se bavi predvsem z vzgojo duhovniškega naraščaja, je mladega Verdiera določila za vzgojiteljsko delo po semeniščih in ga zato poslala v Rim na višje bogoslovne šole, kjer je dosegel čast dvojnega doktorata in kmalu nato že nastopil službo profesorja v semenišču v Perigueuxu v južni Franciji, nato v Lyonu, kjer je leta 1902 postal semeniški vodja. Po treh letih je že odšel v Pariz, da bi poučeval moralno bogoslovje v dveh škofijskih semeniščih, končno pa je leta 1912 postal semeniški vodja in profesor socialnih in moralnih ved na Katoliški univerzi v Parizu. Na tem mestu je ostal do leta 1929, ko je bil po posebni božji previdnosti nenadoma poklican na prestol pariških nadškofov.

Duhovniški vzgojitelj in učitelj

Vse bogastvo svoje duhovniške osebnosti, ki jo je tvorila dobra in zdrava človeška narava, obilno obdarjena z blagoslovom od zgoraj, je Verdier postavil v službo Cerkve s tem, da ji je hotel vzgojiti podobnih osebnosti. »Vse svoje življenje sem ljubil mladino in jo bom ljubil do zadnjega diha.« Tisti, ki so ga poznali, priznavajo, da se tej besedi ni nikoli izneveril. Mladi duhovniški rod, ki je šel skozi njegove roke, ne more pozabiti lepega zgleda in zdravih nauk svojega predstojnika.

Predmet, ki ga je Verdier mnogo let poučeval v semenišču in na univerzi, mu je dajal priliko, da je mlade duhovnike in bogoslovce učil, kako naj načela božjega razodetja in vesti v življenju prav porabljajo. Ta znanost je za življenje velikega pomena; težko pa bi dobila boljšega razlagalca, kot je bil učenec Verdier, ki mu tudi življenje ni bilo tuje. Kadar načela vere in pravosti pridejo v stik z resničnim življenjem, tedaj se še le pojavijo težave.

Rešitve teh vprašanj, ki morejo postati v velemednih zmedah še dvakrat težke, so prinesle Verdieru slavo človeka, ki se v vsakem položaju znajde, ki se nikjer ne pregreši v resnici, pa tudi nikjer proti ljubezni, kadar to resnično podaja. Začeli so se zbirati okrog njega različni katoliški pa tudi nekatoliški znanstveniki in pisatelji, voditelji javnega življenja, posebno pa duhovniki. Kmalu je bil na čelu različnih socialnih prizadevanj in organizacij. Postal je urednik Apologetične revije, v kateri je reševal razna sodobna vprašanja. Deloma takrat, deloma pozneje je spisal tudi več knjig, ki bi jih lahko vse združili pod naslovom, ki ga je eni izmed njih sam dal: »Cerkve in moderni svet.« Vsebina njegovih spisov je večinoma socialnega in moralnega značaja. V teh spisih je pri vsej jasnosti duha polno krščanske poštenosti, apostolskega navdušenja in polno širine srca. Po njegovih spisih in poslanicah so ljudje zelo radi segali, saj je v njih ravnal po istem načelu kakor v življenju: »Zmote in predsodki bodo sami prešli, če se bomo združili v ljubezni.«

Cerkveni knez

Cerkvenim krogom tako zdrava in moderna duhovniška osebnost ni mogla ostati neznanca. Pariški kardinal Dubois je Verdiera mnogo klical na posvet in ga je imenoval za enega generalnih vikarjev pariške nadškofije. Ali Verdier je kljub temu ostal med starim častitljivim zidovjem univerzitetnega semenišča, kjer so bili še dobro vidni sledovi revolucije iz leta 1792. Verdier si ni želel nikamor, hotel

je ostati med svojimi bogoslovci, ki jih je spodbujal, naj si ne želijo nobenih cerkvenih časti, češ da dosežejo višek takrat, ko postanejo duhovniki. Toda prav zaradi takega zadržanja ga je kardinal Dubois na smrtni postelji odločno nasvetoval za svojega namestnika. Veliki Pij XI. se ni pomišljal in je duhovnika Verdiera sklenil povzdigniti na najvažnejšo škofijsko stolico v Franciji in eno najpomembnejših na celim svetu.

Dogodki so se odslej hitro vrstili: 16. julija 1929 je bil Verdier izbran za vrhovnega predstojnika družbe sulpiciancev, 12. oktobra istega leta ga je papež imenoval za apostolskega protonotarja, 18. oktobra je bil imenovan za nadškofa pariškega, 16. decembra ga je v Rimu posvetil za škofa sam papež Pij XI. in 6. januarja je bil slovesno ustoličen. Kmalu potem je prejel še kardinalski klobuk. Tako hitro napredovanje je pomenilo pravo revolucijo, v kateri se je Verdier komaj znašel. Pred papeževim nuncijem Maglionom se je razjokal, ko mu je oznanil papeževo voljo; šele ko mu je zagotovil, da je taka volja božja, se je pomiril. Čutil je, da prevzema težko breme pariške nadškofije v hudih časih, čutil je, da ne bo lahko kos pariški visoki družbi, v kateri se je do tedaj malo kretal, vedel je, da bodo drugi francoski škofje pomenili trd oreh za skupno delo. V teh razmišljanjih je moral izbrati svoje geslo. Na grb je dal upodobiti ladjico na morju in spodaj Petrove besede: V tvojem imenu bom vrgel mreže. Zaupanje v Boga ga ni varalo. Kot cerkveni knez je uspel v vsem, česar se je lotil.

Nastopil je svojo pot v pariške salone. V začetku so ga nezaupljivo sprejemali, a z dobroto si je takoj vse osvojil. Stopil je med diplomate in državnike kot vrhovni voditelj katoliške Cerkve v Franciji. Ni bil diplomat, temveč otroško preprost in odkrit, toda njegova diplomacija je bila zopet dobrota. Šel je med svojo duhovščino, ki ga je najbolj poznala. Ni se varal. Sprejela ga je z največjim veseljem. Šel je med ponižane in razžaljene, ki so bili najbolj blizu njegovemu srcu: postal je kakor eden izmed njih. »Poglejte me, saj sem jaz tudi rdeč,« je govoril komunistom in dali so mu edinstveno ime: »naš kardinal«. Tako se je gibal v najrazličnejših krogih doma in v tujini, v vernih in nevernih, povsod so ga sprejeli in za njim je vedno ostalo mnogo prijateljev, piše nekdo, ki ga je mnogo spremljal v življenju.

Silni ugled, ki ga je užival v Franciji in v tujini kot cerkveni knez, nam postane še bolj razumljiv, če si ga ogledamo kot modernega apostola, kot graditelja sto cerkvá in velikega delavca za zблиžanje med Cerkvijo in državo. Mogoče pa to priljubljenost in ugled objasni tudi misel, ki jo je izrazil ob priliki njegovega bivanja v Budimpešti eden njegovih spremljevalcev: »Gledal sem v sprevedu kardinale katoliške Cerkve. Škrlat španskega kardinale Gome je zvenel kakor za bitko. Vlečka kardinale Lienarta iz Lilla je bila kot vlečka vladarja, ki gre k posvečenju. Vlečka kardinale Gerliera je bila za dva metra daljša kot vlečka belgijskega primasa. Saj je iz Lyona in predstavlja lyonsko svilo. Verdierova vlečka pa je valovila kot rahel vetrič. Kardinalska čast ga ni spremenila.«

Moderni apostol

Od pariškega škofa se v sedanjih težkih časih zelo veliko zahteva. Kos mora biti vsem zahtevam časa, najrazličnejšim potrebam vernikov, skrbno mora zasledovati,

† Kardinal Verdier na kolodvoru v Ljubljani — na poti na evharistični kongres v Budimpešto.

kaj dobrega in hudega prihaja od zunaj, prav tako pa mora gledati, da s svojo škofijo daje smer ne samo vsem škofijam v Franciji, ampak tudi celemu svetu, ki od katoliške Francije, ki jo predstavlja v prvi vrsti pariški nadškof, pričakuje velikih sodobnih zgledov. Priznati moramo, da je bil v vseh teh ozirih kardinal Verdier mož na mestu. Ob smrti so napisali o njem tole sodbo: »Bil je spoštovan in ljubljen od vseh, zaradi svojega znanega apostolskega delovanja in zaradi najbolj različnih prizadevanj. S svojo različno in neutrudno delavnostjo je postal resnično luč za Cerkev in duhovščino v Franciji.«

Kjer se je kaj važnega godilo za duše, je bil zraven. Njegovo načelo je bilo: vršiti apostolat s svojo navzočnostjo. Pa to ne samo na veličastnih prireditvah, kjer je kot papežev odposlanec nastopal doma in v tujini in je bil bolj apostol, ki duše pridobiva, kakor pa sijajni legat, ampak tudi pri preprostih sprejemih v rdečih predmestjih, pri skromnih redovniških preoblekah ali na veličastnih mladinskih prireditvah. Nekoč so ga prosili, naj se dá filmati, ko podeljuje mašniško posvečenje. Da bi bolje šlo, so imeli prejšnji dan skušnjo. Kardinal Verdier je cele ure ubogal režiserja in se ravnal po njegovih nasvetih. Nekdo mu sočutno reče, če mu ni to odveč. Pa odgovori: »Če bo ta film storil kaj dobrega za Boga in duše, sem vesel te nadloge.« Vse moderne iznajdbe so mu služile za poveljevanje Boga, prav tako pa se je držal svojih lastnih besedi in hodil z ljudstvom vedno in povsod, kakor daleč mu je to bilo mogoče. Enkrat je med mladino, ki ji stalno posveča posebno pozornost, drugič med časnikarji, tretjič ga najdete med delavci ali v prijateljskih razgovorih z Daladierom, ministrskim predsednikom. Sedaj govori po radiu, drugič prisostvuje predavanjem, ki hočejo oznanjati veličino in poslanstvo človeške osebnosti, sedaj sprejema zastopnike tujih narodov, drugič pa domače umetnike, ki mu gradijo cerkve v predmestjih. Vnet za pravice Boga in človeka se zanje bori proti komunizmu in proti rasizmu, piše poslanice in organizira škofo cele Francije v enotno falango proti brezboštvo. K vsem pa prihaja s toliko ljubeznijo in

obzirnostjo, da so nasprotniki osvojeni, še preden mu hočejo zopravati.

Zlasti veliko pa je njegovo delo pri Katoliški akciji, ki jo zaradi poznanja stvari in zaradi posebne ljubezni do Pija XI., čigar stvaritev je bila, uvaja v svojo škofijo in vso Francijo. Pri baziliki Srca Jezusovega na Montmartru zgradi veliko centralo za KA vse Francije. Tam se zbirajo po dvakrat na leto vsi kardinali in škofje, da pregledajo položaj in določijo nove smernice za nadaljnje dviganje katoliškega življenja, tam se pod Verdierovim predstvom poravnavajo vsi nastali spori, od tam gredo čestitke mladim gibanjem katoliških delavcev, dijakov in drugih, naj se še in še razvijejo in razmahnejo ter čimprej osvoje vse postojanke za Kristusa. V Katoliški akciji je združil vse katoliško življenje Francije in mu dal enotno vodstvo in enotne smernice, modro pa mu je prepustil dovolj priložnosti za svobodno udejstvovanje in je bil v razumevanju prave širokosti, ki je potrebna za koristno sodelovanje vseh katoličanov in njihovo delo, prava podoba vrhovnega voditelja KA kardinala Pizzarda. Danes se je po zaslugi kardinala Verdiera katoliško življenje v Franciji tako dvignilo, da postaja po žalostnih skušnjah preteklosti zopet zgled za ves katoliški svet.

»Kardinal stotih cerkvá«

Moderni apostol katoliške Cerkve mora biti danes socialno usmerjen. Imeti mora srce za ubogega in žalostnega, ljubiti mora ne samo z besedo, ampak tudi v dejanju. Ko je bil Verdier imenovan za pariškega nadškofa, so takoj začeli govoriti o »socialnem škofu«. Poznali so njegove izrazito socialno usmerjene govore in spise, vedeli so za socialne organizacije, pri katerih je sodeloval, prav posebno pa je bilo znano njegovo socialno čutenje in osebna dobrota, ki je najboljši pogoj za socialno delo. Njegovi gojenci pa so vedeli poleg tega še za njegovo posebno zanimanje za »rdeči pas« okrog Pariza, kjer sta se sešla brezverstvo in komunizem. Oba sta srkala hrano iz strahotne revščine in socialne zanemarjenosti in se pripravljala na revolucijo, v kateri naj bi zagorel Pariz. Verdier je za to vedel. Nihče pa si ne bi bil mislil, da bo v kratkem kot

voditelj Cerkve v mestu in predmestjih lahko pokazal svoje veliko socialno srce.

In res je bila ena prvih njegovih skrbi: kako pomagati versko tako zanemarjenim stotisočem v predmestjih. Bili so že lepi, dasi slabotni poskusi pod prejšnjim kardinalom, ko so zgradili nekatere cerkvice in zavetišča, toda to so bili drobci. Delo jezuita p. Lhanda, ki je po radiu pozival Parižane, naj darujejo za »rdeči pas«, je rodilo obilne sadove. Ali vendar je bilo še malo. Verdier je hotel radikalno poseči v te izredno pereče razmere. Sklenil je, da zgradi v predmestjih sto lepih cerkvá, kjer bodo dobili delavci duhovne tolažbe in po kateri bo božja svetloba zopet posijala v tako temne barake. Ob tem sklepu so se kardinalovi sodelavci skoraj zgrozili. Kje dobiti sredstev, zlasti še, ker je takrat nastopila najtežja doba v gospodarstvu po svetovni vojni, ko je denar zastal in je gospodarstvo narasla do viška. Toda kardinal Verdier, ki je nekoč dejal: »V meni boste našli vedno prepričanega optimista,« se težav ni ustrašil. Obrnil se je na razne katoliške organizacije, naj mu pri tem delu pomagajo, in rade so se odzvale. Porabil je vsa sredstva, da si zagotovi denar, vendar je le počasi prihajal. Odločil se je razpisati posojilo za zidavo cerkvá v predmestjih. Česar ni pri vsej znani darežljivosti francoskih katoličanov nihče pričakoval, se je zgodilo: v štirih urah je imel kardinal podpisano posojilo v znesku 20 milijonov frankov; ko je pozneje nekoč zopet potreboval sredstev, je z enakim uspehom storil isto. Bog je očitno blagoslavljal veliko versko in socialno delo v pariških predmestjih.

In tedaj se je ponovila zgodba, kakršno je doživel samo še Rim za papeža Siksta V., ki je gradil papeški Rim in poklical z vseh strani umetnike in stavbenike, da so mu delali brez prenehanja. Na žalostnih in pustih tleh, ki so jih pokrivala le grde barake, so se od leta 1931 dalje kaj hitro začele dvigati tako imenovane »Kardinalove gradnje«, ki so zaposlovale na desetisoče brezposelnih, saj so v šestih letih našteali že 1.000.000 delovnih dni. Vsi delavci so bili plačani po najnovejših socialnih predpisih. Vse to je bilo kakor »zlata pravljica« in vendar resnica. Cerkev je pisala eno najlepših strani svoje zgodovine. Glas o kardinalu, ki zida sto cerkvá, je šel po širnem svetu, Verdier pa je zidal in gradil, se posvečeval z umetniki in ožjimi svetovalci, sam sleherni dan obiskoval predmestja in v kratkih razdobjih sam posvečeval nove cerkve, katerih vsaka je bila umetnina zase, saj je bilo njegovo načelo, da mora biti delavec obdan z lepoto, ki ga vodi k Bogu. Delo je Verdier preračunal na desetletja, a komaj sedem let po začetku je stalo že nad sto cerkvá, ob kardinalovi smrti jih je bilo točno sto deset.

Z novimi cerkvami, v katere so mu umetniki vklesali vso lepo zgodovino Cerkve in njenih svetnikov, se je začelo dvigati tudi zdravstveno in socialno stanje v predmestjih, najbolj pa versko življenje samo. Kanonik Touzet, ki je bil kardinalov najožji sodelavec, pripoveduje, da je v eni novih župnij, ki stoji sredi barak, število krstov v treh letih od 10 % naraslo na 75 %, cerkvene poroke od 8 % na 60 %, verski pogrebi od 22 % na 80 %. Župnijsko zavetišče je obiskovalo v začetku 62 otrok, po treh letih pa že 487. In to je bil največji

Nova cerkev v pariškem predmestju — delo kard. Verdiera.

uspeh »kardinala stotih cerkvá«, da je po njih na stotisoče ljudi zopet našlo Boga, vzljubilo Cerkev in pustilo varljivi komunizem.

Cerkev in država

Vse, posebno pa še to veliko socialno delo je kardinala Verdiera napravilo za moža, ki ga je ljubila vsa Francija, katoliška in nekatoliška. To razpoloženje pa je Verdier tudi dobro izrabil, saj je bila njegova ljubezen dvojna: do domovine in do Cerkve, zato pa je imel tudi za življenjsko nalogo, da Cerkev in francosko državo privede do tiste edinosti in medsebojnega priznanja, ki rodi samo dobro za čas in večnost.

Kakor je o rajnkem kardinalu Verdieru splošno znano, da v svojih molitvah ni nikdar izpustil Francije, tako je gotovo, da je porabil vsako priliko, da je delal za zblizanje med obema. Vse, kar smo o Verdieru že povedali, je služilo temu cilju. Prave sovražnosti do Cerkve v Franciji po svetovni vojni že ni moglo biti več, saj so katoličani ljubezen do domovine pokazali tam tako lepo in požrtvovalno kot nikjer drugod. Ko pa je katoliško Cerkev predstavljal deset let tako odličen knez, ga je država začela ceniti in spoštovati kot enega svojih odličnih sodelavcev. To se ni pokazalo samo v številnih odlikovanjih, tudi ne v premnogih potovanjih v inozemstvo — med drugim tudi v Ameriko — ko je hkrati predstavljal Cerkev in dvigal ugled svoje domovine, temveč predvsem v tem, da si komunisti tudi v dobi najmočnejše »ljudske fronte« niso ničesar upali storiti zoper Cerkev v Franciji, marveč so se morali korak za korakom umikati s svojih postojank in prepuščati Francijo zopet zdravemu razvoju k priznanju krščanskih načel v družinski zakonodaji, v razmerju do cerkvenih redov in šol, v dovoljevanju katoliških organizacij in v drugem. Tako daleč je segala moč katoliške Cerkve po Verdieru, da so v letih njegove vlade imeli Francijo za deželo, kjer vlada največja verska svoboda, kjer se brez težav vršijo najbolj veličastne verske prireditve in kamor so se poželljivo upirale oči katoličanov drugih držav. Saj je papež Pij XI. zadnja leta svojega vladanja zopet bolj in bolj priznaval v Franciji zaščitnico Cerkve in njenih načel o človekovem dostojanstvu in njegovih pravicah. Sedanji papež Pij XII. se je kot papežev odposlanec dvakrat mudil v Franciji, enkrat v Lurdu, drugič v Lisieuxu; obakrat je bil sprejet z vsemi kraljevskimi častmi in je v sprevodih ob njegovi strani korakal predsednik republike Lebrun. Kaj takega bi si še samo nekaj let prej nihče ne bil mogel misliti. Razmerje med Cerkvijo in državo se je modro urejalo, prišlo je do popolne vzpostavitve diplomatskih odnosov. Pravijo, da je bil Verdier celó zaupen prijatelj ministrskega predsednika Daladiera, nekdanjega hudega pregnanjalca Cerkve. Verdier ga je znal z levice spretno pripeljati do tiste zlate srede, kjer se začne res plodno delo za domovino.

Svojo veliko ljubezen do domovine je zlasti pokazal v hudih časih, ki so prihajali nad ljubljeno Francijo. Odločno je blagoslovil vsako delo, ki je branilo domovino, in sočustvoval z vsemi, ki so padli za iste ideale, za katere je tudi njegova domovina sprejela boj. »Sedaj smo vsi mobilizirani,« je zapisal še v zadnjem pastirskem pismu. »Imamo sicer različne naloge, toda vse so svete.« Z veseljem je stopil kot vrhovni vojaški duhovnik na čelo armadi in še posebej 15.000 duhovnikom, ki so jih poklicali pod orožje.

Z njimi je še doživljal hvaležnost preskušane domovine do Cerkve za tako pravilno zadržanje, z njimi se veselil novih velikih vrnitev h katolicizmu, z njimi pa tudi žaloval zaradi nesreče, ki je zadela domovino. »Ko je bila napovedana nova vojna, je bilo njegovo srce smrtno ranjeno,« je nekdo zapisal ob kardinalovi smrti. Od te rane si ni opomogel. Umrli je in 17. aprila letos so ga položili v kriptu notredamske katedrale k drugim pariškim nadškofom. Verdier je eden največjih med njimi.

Razumljivo je, da se verni Francozi v teh dneh še s posebnim zaupanjem obračajo k svetniškemu škofu s prošnjo, naj pri Vsemogočnem prosi za Francijo mučenico.

SLOVAŠKA LJUDSKA UMETNOST

AVGUSTA GABERŠČIK-SMOLEJ.

Značaj in duha naroda nam najbolj odkrije njegova ljudska umetnost. Slovenci mislimo pri tem na naše narodne noše ali narodno blago, ki ga hranimo v muzejih ali kako drugače varujemo pred uničenjem. Kljub temu pa nam ljudska umetnost ni in tudi ne more biti več polnovredni notranji izraz, saj je to nalogo prevzela umetnost izobraženih ljudi, naših poklicnih, šolanih umetnikov. Medtem ko je naša ljudska tvornost skoraj popolnoma izumrla, je pri Slovakih še dandanes živa. Do slovaškega naroda še ni segel val našega časa, ki vsiljivo izpodjeda sočno in zdravo kmečko izročilo v navadah in šegah, v govoru in noši ter jo nadomešča z neko mednarodno, brezosebno vsebino.

Slovak je kmet, a ne tako, kakor čutimo mi. Zemljo ljubi vdano in zvesto in ji ni gospodar, temveč otrok. Povezanost z njo mu ni le gospodarska nujnost, temveč tudi čustvena potreba. Brez nje izgublja svojo osebno vrednost, postaja ne le narodni, temveč tudi življenjski izkoreninjenec. Globoko sožitje slovaškega kmeta z zemljo je vsa skrivnost in obenem prvi in poglobitveni pogoj za razvoj slovaške ljudske umetnosti.

Poleg tega pa so važne tudi še nekatere gospodarske okolnosti. Slovaški kmet je zelo skromen in le malo vezan na nakup v trgovini. Povprečno mu krije lasten pridelek vse njegove potrebščine. Zemlja ga hrani in mu daje surovino za obleko in porabne predmete (lan, konopljo, volno, les). To so dejstva, ki ostrijo občutje gospodarske samostojnosti, podpirajo kmečko samozavest, krepe konservativnost in posredno utrjujejo čut socialne in narodne pripadnosti. Le-ta se kaže prav v spoštovanju vsega narodnega oziroma kmečkega. Tako narod sam preprečuje vdiranje brezobličnega, množinskega industrijskega blaga v podeželje in z njim tudi zgledovanje po gosposki noši in rabi. Narod ohranja in razvija vse, kar je njegovega, a odklanja, kar mu je notranje tujega.

Poklicni narodopisec bi odkril na Slovaškem prave zakladnice narodopisnega blaga. Saj je na Slovaškem skoraj ni pokrajine, ki bi se ne ponašala s svojimi pesmimi, običaji, nošami, vezeninami, hišami ali gospodarskimi poslopji. Mene je najbolj zamikala narodna ornamentika, zlasti ker so mi jo mogle posredovati ne le zbirke po mnogih muzejih (med njimi najbogatejši in najkrasnejši Slovaški narodni muzej v Tur. Sv. Martinu na severnem Slo-

vaškem), temveč pester noše in skromne, neznane kmetice same, ki po dnevnih opravkih še danes oživljajo s slikanim in vezanim ornamentom svoje domove. Bogate ornamentalne skladbe najdemo na vezeninah, na tkaninah, na ognjiščnih slikarjih, izrezljanih lesenih predmetih (latvice, kozarci, korci, preslice, palice itd.), na roževinastih izdelkih (na primer glavniki) ter raznih kovinskih sponkah (zlasti na pastirskih palicah in sekiricah, ki jih imenujejo valaške). Vse to predstavlja ne le veliko narodno, temveč tudi umetniško bogastvo.

Slovaška ornamentalna tvorba ima globoke korenine v davnih stoletjih. To dokazuje njen razvoj. Prvi njen temelj je brez dvoma narodna obrt. Človek je pri vsakdanjem poslu uporabljal sprva orodje v taki obliki, kakor mu ga je nudila narava. Šele pozneje ga je začel oblikovati, stremeč za tem, da doseže čim večjo uporabljivost ob najpreprostejši obliki. Za tem pa je posvečal pažnjo tudi izdelavi. V stoletjih se je lepotni čut izbistril, se obogatil z mnogimi tujimi prvini, ki jih je narod prekvasil in prisvojil, tako da nam dandanes predstavlja ljudska ornamentika presenetljivo slogovno in barvno mnogovrstnost in bogastvo. Ko omenjam tuje vplive, je treba pristaviti, da je slovaški ornament svojsko pisana kulturna in hkrati tudi politična zgodovina. Nemogoče je trditi, da bi bil docela izviren. Slovaki so prav tako kakor drugi Indoevropejci ohranili prvotni način ustvarjanja, pozneje pa so se tem sledovom za bivanja v Zakarpatju pridružili mnogi novi, praslovanski elementi. Vendar pa je gotovo, da je narod pod vplivom mnogih činiteljev nove domovine (zemlja, klima) ustvaril marsikaj svojskega. Tudi vse poznejše struje evropske umetnosti so si utrle pot v slovaški ornament. Ljudska umetnost je namreč individualni umetnosti vzporeden pojav, vendar pa stremi za zblizanjem s tako imenovano višjo. Glede na svoje potrebe in tudi sredstva to zblizanje le tu pa tam uresniči in še to na tak način, da jasno uveljavlja svojsko oblikovalno sposobnost. Tako je na keramičnih izdelkih ljudske umetnosti videti, da se je stara slovaška ornamentika na vrh iz 15. stoletja obogatila s poznano arabsko majoliko. V 16. stoletju in v prvi polovici 17. stoletja pa se že kaže vpliv renesanse, ki se s svojimi prvini močno udomači v slovaški ljudski umetnosti, in to v slogu in v risbi ornamenta, kakor tudi v barvi in motivih. Verjetno je južnjaška živahnost renesanse ustrezala sproščeno vedremu značaju tega zdravega ljudstva. Tako najdemo med motivi tudi granatno jabolko, ki je ornamentalni motiv v deželah okoli Sredozemskega morja. Vezena ženska pokrivala so posnetek renesančnih čepic srednjeveških plemkinj in meščank. Sprva so ornament enobarvni, najpogosteje rumeni oziroma oranžnoredči. V dobi renesanse pa se pričanja uveljavljati barvna pisanost. Poleg južnoevropskih vplivov so segli sem tudi severni (tulipanov cvet, ki je verjetno prišel z Nizozemskega s posredovanjem nemških dežel). V 17. stoletju se pričanja s turškimi vpadi tudi vzhodnoevropski, bizantinski vpliv, ki je pustil sledove predvsem v ženski noši. Bogato okrašeni rokavci narodne ženske noše kažejo sorodnost s hrvatsko, srbsko in rumunsko nošo, ki jim je dala osnove prav tako bizantinska noša in ornamentika. Vsi ti vplivi so se širili deloma s trgovskimi stiki, nekaj (južnoevropski) pa so jih zanesli rokodelski, predvsem stavbarski mojstri z juga, ki so jih plemiči in vladarji klicali v svoje dežele. Še veliko bolj so se seveda vplivi širili med slovaškim ljudstvom v času vojsk, ko so najemniške čete križarile

po deželi, prihajale od vseh vetrov in spet odhajale. Nekaj sledov so pustili Turki in Tatari, hkrati z njimi tudi slovanski pribežniki z Balkana.

Stara vezilja ali po slovaško »vyšivačka« (kar pa seveda ni poklic kot pri nas) mi je pokazala svoje delo, ki ga je bila pravkar pričela. Iščem črt in obrisov, a zaman. »Veste,« mi pravi, »jaz delam še kar tako, kakor so me mati učili, po starinsko in ne po mestno.« Pri tem je nedvomno mislila na tiste kupljene vzorce, ki jim pravijo »iz papirja« ali »židovski«, ker je trgovec navadno žid. »Kar tako delam, iz glave, kar mi pride na misel.« Bolj ko gledam številne vezenine, bolj se mi zdi, da je vsak cvet, vsak ptičji par rahel dih iz dežele pravljic. Vsaka teh umetnin ima korenine v srcu in duši, v duši, ki vnema domišljijo in ustvarja. Od kod to navdihnjenje, ki jo sili k delu? Morda sestavlja, poustvarja pesem, ki jo je bila čula davi med ogoni? Zemlja je večna navdihovalka slovaške žene umetnice.

Ob podrobnejšem opazovanju bi mogli veliko gradivo, ki ga oblikuje slovaška žena, porazdeliti. Nedvomno je najstarejša vrsta ornamenta tista, ki posnema oblike okolice: cvetje, vejice, listje, jabolka, srčke (rastlinski ornament), dalje ptice, peteline, gade, jelene (živalski ornament) in končno človeške podobe: križani, svetopisemske osebe, Janošik, žene, otroci (človeški ornament). To je tako imenovani naravni ornament. Vsi ornamenti, pri katerih ni mogoče ugotoviti stvarne podlage, ob kateri so nastali, pa so izmišljeni ali fantazijski ornament. Včasih se ornament le malo odmakne od resničnosti in je še mogoče ugotoviti, ob čem je nastal (abstraktni ornament). Docela izmišljen pa je geometrični ornament, pri katerem je bistvena porazdelitev ornamentalnih prv in njih zvesto ponavljanje.

Jasno je, da je treba za ustvarjanje ornamentov velike sposobnosti, ki jih navadno preprostemu človeku ne pripisujemo. Predvsem je potrebna domišljija, ki videni in občuteni svet prenaša v svet risarskih motivov in barv. Največjega pomena pa je nedvomno lepotni čut; umetnica gre namreč od pravilnega razpletanja oblik do stroge stilizacije, to je združenja prv in, ne da bi kršila dosledno enotnost. Treba je torej smisla za točnost oblik in porazdelitev prostora. Najpogosteje dosega kmečki umetnik svoj uspeh po naslednjih načinih: v sestavljanju in barvanju ornamenta družijo različne oblike ali pa enake oblike različno barva, da doseže čim večjo pisanost. Družijo jih v določenem ritmu, v določenih razdaljah, kot pesnik zloge v stihu, tako da se isti cvet ali ista vejica ponovi v določeni razdalji. Včasih razmesti ornament somerno. Pri tem sta obe polovici enaki ali pa, če imata le podobne, neenake motive, le na videz podobni.

Lepoto oblike podčrtava pestra, a ne kričeca barvitost. Tudi izbira barv priča o umetniškem okusu. Če je ornamentalna risba predvsem dokaz umskih sposobnosti, bi mogli reči, da je barva izraz slovaške čustvenosti; zakaj splošno bi mogli reči, da so barve vesele, žive, ognjene, slavnostne. Nobena teh oznak ni pretirana. Po večini prevladujejo tople barve (karminasto, rožnato ali makovordeča, pomarančna, citronovorumena, sončna). Hladne barve (travnatozelena, bela, vijolična) so zelo redke. Še tam, kjer so, prevladujeta rumena in rdeča barva. Kot pri risbi je treba tudi pri barvah paziti na enotnost, da vsa barvna nasprotja ugodno vplivajo. Prav v tej popolni skladnosti človek čuti, da je slovaški ornament plod dolgih dob. Zanimivo je tudi dejstvo, da prevladuje v žitnih po-

krajinah, kjer se preliva poleti samo zlateče se klasje, predvsem rumena barva. V revnejših krajih na severu, zahodno od Tater, kjer je življenje prav trdo in manj razgibano, se barvitost ornamenta zmanjša in prevladuje le rdeča barva. Prav v gorah, ki posredujejo le malo barvnih vtisov v primeri z ravnino, se je vezilja ali slikar omejil le na črno barvo.

Kratko naj omenim, da se tudi način vezenja menja s pokrajino. Na zapadu polnijo, v gorah je srečati križni vbod, v Detvi na srednjem Slovaškem pa prevladuje verižni vbod.

Zanimanje za slovaško ornamentiko je že zelo staro, žal da so jo madžarski fevdalci in pozneje cesarji proglašali za madžarsko, kakor so sploh Slovake imeli le za »Gornje Ogre«. Slovaške majolike iz 15. stoletja so po mnogih evropskih muzejih. Bolj ko po keramiki si je slovaški ornament utiral pot v svet z narodnimi vezeni-nami, ki so krasile prenekateri oltar in tudi papeški ornat. Zanesle so se tudi na kraljevske dvore, seveda kot turško, kitajsko ali perzijsko blago. Pozneje je zanimanje upadlo, a se znova pojavilo, to pot pri slovaških narodnih prero-diteljih v preteklem stoletju. Po letu 1880 se je pričela vrsta razstav slovaške vezenine na mednarodnih razstavah (Dunaj, Pariz, London). Leta 1886 je narodno žensko slo-vaško društvo Živena priredilo razstavo slovaških vezenin, ki je pomenila nad vse pomemben narodni uspeh na Ogrskem. Madžarska Ogrska je seveda nato ustanovila (leta 1895) društvo z namenom, da ohrani slovaško ljudsko umetnost. »Isabella« pa je štela le malo Slovakov. Na-sprotno so v dobi najhujšega pritiska Slovaki ustanovili »Lipo«, ki je imela namen, ohranjati in širiti slovaško ljudsko umetnost doma in v tujini. Omenjeno društvo de-luje še danes. Prav po zaslugi »Lipe« si je ljudska umet-nost našla pot že v umetno obrt, v stanovanjsko dekoracijo in v notranjo opremo po mestih, kar je velik narodno-vzgojni uspeh.

Ljudska umetnost na Slovaškem je delo zelo nadarje-nega ljudstva. Vplive je to ljudstvo srkalo od vsepovsod, toda vse je v sebi prekvasila in preživelo. Iz bogastva svoje duše in domišljije je vtilo tujemu elementu svojega duha in ga bistveno prenaresilo. V življenjski sili in duhovni nadarjenosti, ki govori iz te umetnosti, vidim najmočnejši dokaz narodne samobitnosti slovaškega ljudstva. Hkrati daje umetnost poročstvo, da bo kot prejšnje čase tudi v bodoče narod vzdržal sleherni pritisk. Slovaki se menda tega zavedajo in zato ni čudno, da cenijo in spoštujejo svojo ljudsko umetnost, pa tudi svoj kmečki stan, ki jim je porok zdrave prihodnosti.

MORIŠČA IN KRVAVA ZNAMENJA

DR. JOSIP ŽONTAR

Smrtno kazen so nekdanj izvajali predvsem na dva načina: z obešanjem in obglavljanjem. Nad zločincem ki je bil obsojen na smrt, je zlomil krvni sodnik palico, obsojenca pa izročil rablju. Iz naših arhivov doslej še ni znan primer, kjer bi se bila ta zlomljena palica ohranila privezana k svečanju preiskovalnih in sodbenih spisov.

Ljubljanska mestna hiša s sramotilnim stebrom in kletko v Valvasorjevi dobi. (Fot. Iv. Laznik.)

Smrtna kazen obešanja je bila najpogostejša. Zato so veljale vislice kot znamenje oblasti ali pravice krvnega sodstva. Vzor vislicam je bila najbrž drevesna veja, vendar so pozneje prevladoval vislice, ki so bile sestavljene iz dveh stebrov s prečnim tramom. Večinoma so bile pri nas vislice lesene; vsaj tako bi sklepal iz računov, ki navajajo stroške pogostega obnavljanja stebrov. Postavljanje vislic se je vršilo ponekod prav slovesno. V Konjicah so morali sodelovati mlinarji in tkalci. Od leta 1788 dalje so vislice kmalu podrli, oziroma so prepele. Le redki so sledovi: v bližini Bele peči stoji na primer iz škrlitov zidan steber, ki je 3 m visok in 1,25 m širok. Nekdanj je nosil »gavge«. Dostop k njemu je nemogoč, ker imajo Italijani v bližnji skali utrdbe. Nad Rajhenburgom se dviga hrib Mohor. Na njem se baje še danes vidi jama, kjer so stale vislice, ki so morale biti vidne iz trga. S pomočjo ledinskih imen se pa dajo precej točno ugotoviti kraji, kjer so stale vislice. V Kranju je v velikem polju znana njiva »gavgarica«, pri škofji Loki, Kamniku in Višnji gori se zove nek hrib »gavžnik«, pri Mokronogu »gavženhrib«. Severno od Pod-srede ob cesti čez Sušico v Lostnič je parcela »na gavgah«. Blizu Račice je hrib, na katerem so baje obešali zločince, pod njim pa kapela. Zunaj Ruš v gozdu je hribček, kjer so stala vešala. Bližnji hiši še danes pravijo »pri gavgen-birtu«. V adlešički fari v hosti Guščiku je ob cesti njiva na griču, ki mu pravijo »gavge«.

Drugo so kraji, kjer so obsojenca obglavljali. O takih moriščih kroži več pravljic, ki pripovedujejo o lučkah, ki se pojavljajo in pomenijo baje neodrešene duše umrlih, ki iščejo miru. Krvniške meče nekdanjih deželskih sodišč najdemo le še v večjih muzejih in zbirkah gradov. Kot pritlikline obeh vrst morišč naj omenim še kapelice, tako imenovana krvava znamenja. V št. Lenartu v Slov. goricah je ohranjen sodni križ, kamnitno štirioglato znamenje, pred katerim je bila dana obsojencu, ko so ga peljali na morišče, zadnja priložnost, da moli in se pripravi na smrt.

V Sloveniji naletimo ob potovanju na mnogo lesenih ali zidanih znamenj, ki so najrazličnejšega izvora. Značilna so na primer ona, ki stoje sredi polja na kraju, kjer se je pripetila smrtna nezgoda. Navadno je tudi način smrti razviden iz preproste slike. Drugo so mrliška znamenja ali krléžji (od Kyrie eleison). Na takih znamenjih so naslikana mrtvaška nosila s krsto, pod njo črepinja s kadečo se žerjavico, poleg pa kleče in molijo pogrebci. Tu namreč postavijo pogrebci nosila na tla in opravijo molitve za rajnika. Eden izmed pogrebcev pa prosi v imenu umrlega navzoče za odpuščanje, ako je koga razžalil. S stališča pravnih starin bi me zanimala posebno taka znamenja, leseni ali kamnitni križi, ki stoje na krajih, kjer je bil kdo umorjen. Kljub skrbnemu povpraševanju doslej nisem mogel ugotoviti nobenega primera. Znani so pa izven naše države na Koroškem, štajerskem, Salzburgu, Tirolskem, zlasti pa na Češkem in v srednji Nemčiji tja do Skandinavije in Škotske, na vzhodu pa do Kavkaza. Ti kamnitni križi so vsaj deloma postavljeni v spravo za storjeni zločin od ubijalca ali njegovega sorodstva, da odvrnejo krvno osvetlo. V listinah najdemo dogovore, kjer se zaveže plačati ubijalec tako imenovano krvnino, opraviti romanja na daljna božja pota, pa tudi postaviti na kraju zločina kamniten križ. Morda nadomešča take križe za spravo pri nas nek drug, zelo zanimiv običaj, ki je z umorom ali ubojem v zvezi, to je kopičenje vej in napravljanje grmade na kraju, kjer je umrl kdo nasilne smrti. Ko doseže kup večjo višino, pa to grmado zažgo. Starejši ljudje poznajo ponekod še to navado, da odlomijo mimogrede veje in jih polagajo na kup. Prof. dr. Fr. Stele se spominja grmade, ki so jo kopičili v gozdu blizu Tunjic, kjer je baje nek mož ubil svojo ženo. To polaganje vej je star slovanski običaj, ki se omenja že v zgodnjem srednjem veku pri polabskih Slovanih. Pomiri naj dušo žalostno umrlega. Ta običaj je precej blizu kopičenja kamenja na grobu nasilno umrlega.

RIMLJANSKA ZAVEST SV. HIJERONIMA

DR. F. K. LUKMAN

Svojega rojstnega mesteca Stridona, ki je stalo na kraških tleh najbrž nekje med Akvilejo (Oglejem) in Emono (Ljubljano), sv. Hijeronim ni kdo ve kako čislal. Tako se mu je zamerilo, da je o njem zapisal ne navadno trde besede: »V moji domovini, kjer je zarobljenost doma, je trebuh bog in se živi tjavdan: sveteljši je, kdor je bogatejši« (pismo 7, 5). Krajevni patriotizem mu je bil torej tuj.

Zelo živa pa je bila njegova rimljanska zavest in močan njegov ponos na Rim in rimsko državo. Bilo bi mikavno, zbrati iz njegovih spisov vse izraze te zavesti, toliko bolj, ker je Hijeronim svoja močna in živahna čustva znal tudi lepo in krepko povedati. Ni bil zastoj Tulij (Cicero) njegov govorniški vzor, Maro (Vergilij) njegov ljubljeneec med pesniki, sveto pismo pa zakladnica njegove modrosti.

Rimska država je bila zapisana razpadu. Največji optimist si v času sv. Hijeronima ni mogel prikrivati tega. Vzhodna meja v Aziji se je premaknila precej proti zapadu, odprle so se zatvornice na severu in začele bruhati cele povodnji brzih jezdecev, ki se je zdelo, da so na svoje

konje prirasli (Huni). Limes — veriga mejnih utrd — ob Donavi, skozi Panonijo, v Germaniji je bil pogažen. Na znotraj needinost, državljanske vojske, borbe uzurpatorjev za oblast. Na najvažnejših mestih v državi tujci, barbari. To in še marsikaj drugega je kazalo, slepeu kazalo, da gre vse navzdol, neustavljivo navzdol. To pa je Rimljana, zavednega in ponosnega Rimljana, skelelo in bolelo. Bolje kot vsaka druga beseda bodo to povedali trije daljši odlomki iz Hijeronimovih pisem.

Prvi odlomek je iz 52. pisma, ki ga je Hijeronim pisal svojemu prijatelju Heliodoru, škofu v Altinu na Beneškem. Temu je leta 396 umrl nečak Nepotianus, vzoren mlad duhovnik, in Hijeronim mu je poslal toplo tolažilno pismo. Proti koncu blagruje Nepotiana, da mu ni treba gledati grozot, katerih sta polna zapad in vzhod. Ko je cesar Teodozij leta 394 potegnil vojno moč z vzhoda na zapad proti uzurpatorju Evgeniju, katerega je 6. septembra 394 premagal ob Vipavi, so Huni vdrl v azijske province. Opisujoč te strahote navaja Hijeronim iz Vergilijeve Eneide II, 369 in VI, 625—62.

Drugi odlomek je iz 123. pisma, ki ga je Hijeronim leta 409 pisal mladi in bogati vdovi Agerukiji. Svareč jo, da bi se vdrugeč poročila, ji opisuje tudi stiske, ki so prišle nad rimsko cesarstvo. Prvi odstavek je za nas še posebej zanimiv; imenuje se v njem nekaj krajev v Belgiki, kjer so pravkar divjali strahoviti boji: Moguntiakum = Mainz; Vaugiones = Worms; mesto Remov = Reims, Ambiani = Amiens; Atrebatii = Arras; pleme Morinovi ob Pas de Calais; Tornakus = Tournai; Nemeti = Speyer; Argentoratus = Strasbourg; Akvitanijska, Novempopulana, lugdunska in narbonska provinca so današnja južna Francoska; Tolosa = Toulouse. Pesniška navedka sta prvi iz Lukana, drugi iz Vergilija (Eneis V, 625 do 627, a Hijeronim je zadnja verzja po svoje obrnil).

Tretji odlomek je iz 127. pisma devici Principiji, ki ga je Hijeronim pisal leta 412 ali 413 v spomin rimski vdovi Marceli. Ta je umrla nekaj mesecev po padcu Rima, Hijeronim pa je pisal dve leti po njeni smrti. Odlomek se nanaša na dogodek, ki je ves stari svet pretresel, resnično pretresel. Alarik, kralj zapadnih Gotov, je prišel s svojimi četami trikrat pred Rim: leta 408 so se Rimljani za drag denar odkupili; leta 409 se je izpred Rima obrnil proti Raveni; leta 410 se ni dal več odvrniti, ampak je 24. avgusta mesto zavzel in Goti so v njem tri dni plenili. Hijeronim nima besed, da bi to grozoto popisal. Dve mesti iz svetega pisma (Iz 15, 1 in Ps 78, 1—3) in Vergilijeva beseda (En. II, 361—365 in 369) naj pomagajo bralcu slutiti, kako je pisec pri sreč.

Po teh pojasnilih naj spregovori Hijeronim!

I

(Iz pisma 52, 16, 2—5 in 17, 3.)

Srce mi zastaja, če premišlujem, kako gre danes vse po zlu. Dvajset in več let se že med Carigradom in Julijskimi Alpami dan za dnem rimska kri preliva. Scitijo, Tracijo, Macedonijo, Tesalijo, Dardanijo, Dacijo, Epir, Dalmacijo in vse Panonije pustošijo, nase vlečejo, plenijo Got, Sarmat, Kvad, Alan, Huni, Vandali, Markomani. Koliko žená, koliko božjih devic, nežnih in plemenitih teles, je bilo tem zverinam za igračo! Škofe so odvajali v ujetništvo, morili duhovnike in klerike raznih stopenj, rušili cerkve, k oltarjem privezavali konje, izkopavali mučeniške ostanke.

»Tuga in strah je povsod, povsod podoba le smrti.«

Rimski svet se podira, in vendar se naš ošabni tilnik ne ukloni... Zdelo se je, da je vzhod teh nadlog prost in da ga samo novice o njih vznemirjajo. Pa glej, preteklo leto so iz skrajnih kavkaških skal pridrli nad nas ne arabski, ampak severni volkovi in v kratkem času prehodili toliko pokrajin. Koliko samostanov so napadli; v koliko rekah je človeška kri vodo pordečila! Zasedli so Antiohijo in druga mesta, mimo katerih teko Halis, Cidnus, Orontes in Evfrat. Odgnali so črede ujetnikov; strah je prevzel Arabijo, Fenicijo, Palestino, Egipt.

»Če imel jezikov bi sto, sto ust če imel bi,
glas pa jeklen — — —
vseh zapovrstjô nadlog bi ne mogel naštetí.«

Ni moj namen, pisati zgodovino, marveč našo revščino objokovati. Toda če bi hotela to pojasniti, kakor zasluži, bi Tucidides in Salustius onemela.

— — — Rimsko vojsko, zmagovalko in gospodarico sveta, premagujejo, strahujejo in s svojo navzočnostjo plašijo taki, ki ne morejo hoditi, ki se samim sebi zde mrtvi, če na tla stopijo.

II

(Iz pisma 123, 15, 2—16, 4.)

Nekaj sedanjih stisk bom omenil. Če nas je še kaj ostalo, ni naše zasluženje, marveč Gospodovo usmiljenje. Divjih ljudstev brez števila je zasedlo vso Galijo. Kar je zemlje med Alpami in Pireneji, kar je je med oceanom in Renom, so opustošili Kvadi, Vandali, Sarmati, Alani, Gipedi, Heruli, Saksoni, Burgundci, Alemeni in — nesrečna država! — sovražniki Panonci. »Tudi Asur je prišel z njimi!« Moguntiakum, nekdanj ponosno mesto, so vzeli in razdejali in v cerkvi pobili mnogo tisoč ljudi. Vangiones so bili po dolgem obleganju porušeni. Mogočno mesto Remov, Ambiani, Atrebatii in skrajno pleme Morinov, Tornakus, Nemeti, Argentoratus so prišli h Germaniji. V provincah Akvitaniji, Novempopulani, lugdunski in narbonski je vse opustošeno razen nekaj mest, ki pa jih stiska od zunaj meč, od znotraj lakota. Ne morem brez solz omeniti Toloze; da doslej še ni padla, je zaslužil sveti škof Eksuperij. Celó Španija se vsak dan trese, da bo zdaj zdaj po njej; spominja se vpada Cimbrov, in kar koli so drugi hudega doživeli, zmeraj v strahu preživlja.

O drugih strahotah molčim, da se ne bo zdelo, da obupujem nad božjim usmiljenjem. Dolgo časa od Črnege morja do Julijskih Alp ni bilo naše, kar je naše. Meja ob Donavi je bila predrtá in trideset let so se bili boji v deželah sredi rimskega cesarstva. Od starosti so mi solze usahnile. Razen nekaj starcev ni nihče hrepenel po svobodi, ki je niso poznali, ker so bili vsi v ujetništvu in podložništvu rojeni. Kdo bo to verjel? Kje je zgodovina, ki bo s pravo besedo povedala, da se Rim v svojem osrčju ne za slavo, ampak za rešitev bojuje, prav za prav niti ne bojuje, ampak za zlato in za vse, kar ima, rešitev kupuje? To ni prišlo po krivdi cesarjev, ki sta zelo verna,

marveč po zločinu na pol barbarskega izdajalca, ki je sovražnike za naš denar zoper nas oborožil.

Nekdaj je padla nad rimsko državo večna sramota, da so Galci vse opustošili in ob Aliji razkropili vojsko in je nato Brenus prišel v Rim. Ni mogla zbrisati stare sramote, dokler ni podvrгла svojemu gospostvu Galije, rodni tal Galcev, in Galogrecije, kjer so se naselili zmagovalci zapada in vzhoda. Hanibal, nevihta, ki je prihrula od španskih meja, je opustošil Italijo, od daleč videl Rim, ni si ga pa upal oblegati. Pira je prevzelo tako spoštovanje do rimskega imena, da je sicer vse razdejal, potem pa se umaknil, dasi je bil blizu; ni imel poguma, da bi bil kot zmagovalec stopil v mesto, ki je vedel, da je kraljevsko. In vendar je za to krivico — ne rečem napuh — ki se je srečno končala, eden begal po vsem svetu in napolsed v Bitaniji od strupa umrl, drugi pa se vrnil domov in v svojem kraljestvu življenje sklenil; deželi obeh pa plačujeta rimskemu ljudstvu dan.

Zdaj pa, četudi bi se vse po sreči izteklo, nimamo premaganemu sovražniku ničesar vzeti, razen kar smo svojega izgubili.

Mogočnost rimskega mesta opevajoč je pesnik navdušeno vzdiknil:

»Kaj bo zadosti, če je Rim premalo?«

Mi pa to zamenjajmo za drug vzdik:

»Kaj varno bo, če pade Rim?«

»Če imel jezikov bi sto, sto ust če imel bi,
glas pa jeklen, ne mogel bi muk jetnikov naštetí,
imenovati ne vseh, ki divji sovrag jih pobil je.«

III

(Iz pisma 127, 12.)

Ko se je v Jebusu to dogajalo, so z zapada prinesli strašno novico: Sovražnik oblega Rim; meščani so si rešitev za zlato kupili; ko pa so bili ob imetje, so jih na novo obkolili, da bi za premoženjem še življenje izgubili. Ne spravim glasu iz sebe in jok mi duši besede, ko bi rad narekoval. Zasedeno je mesto, ki je zasedlo ves svet; prav za prav ga je lakota pokončala prej ko meč in le malo so jih našli, katere so odpeljali v ujetništvo. Besnost stradalajočih je popadla grozne jedi in drug drugega so mesarili, saj niti mati ni prizanesla dojenčku in ga je zopet sprejela vase, katerega je malo prej rodila. »Ponoči je bil Moab zaseden, ponoči je padel njegov zid.« »Bog, narodi so prišli v tvojo dedino, oskrunili so tvoj sveti tempelj; spremenili so Jeruzalem v čuvajnico na sadnem vrtu. Dali so trupla svojih svetih v jed pticam pod nebom, tvojih svetih zverinam na zemlji. Izlili so njih kri kakor vodo okrog Jeruzalema in ni ga bilo, da bi jih bil pokopaval.«

»Kdo li pokolj nesrečne noči, kdo mrtve z besedo mogel popisati bi, solzá kdo dovolj pretočiti?
Mesto strto je v prah, ki mnogo je let kraljevalo.
Kamor pogleda oko po cestah, po hišah, na kupih mrtvi leže; oko povsod zre smrti podobo.«

F. S. Finžgar: ZBRANI SPISI. IX. zvezek. Založila Nova založba v Ljubljani, 1940. Strani 300. — Po daljšem presledku smo letos za veliko noč dobili nov zvezek Finžgarjevih zbranih spisov, ki jih izdaja Nova založba v Ljubljani. Pričujoči — deveti — zvezek obsega štiri pisateljeve najboljše spise v dramski obliki. To so Divji lovec, Naša kri, Veriga in Razvalina življenja. Te drame po vsebini pač vsakdo pozna, saj so bile v zadnjih desetletjih nešteto krat uprizorjene na naših odrih, mestnih in podeželskih, ter jih moramo zaradi tega šteti med temeljna dela slovenskega gledališkega sporeda. Kar zlasti odlikuje Finžgarja kot dramatika, je njegovo globoko poznavanje ljudstva, njegovega značaja prav tako kakor njegovega jezika. Poleg teh izrazito umetniških vrlin pa moramo poudariti tudi velik vzgojni pomen njegovih iger, bodisi da kaže ljudstvu ogledalo njegovih strasti in napak (Veriga, Razvalina življenja), bodisi da mu kaže vrednost slovenstva in domače zemlje (Naša kri). Po pravici je pisatelj v podnaslovu označil te svoje spise kot »štiri ljudske igre«. Z njimi je šele izpolnil zahtevo, ki jo je svoj čas postavil že Levstik, češ »da bi se moralo pisati v domači besedi, v domačih mislih, na podlagi domačega življenja, da bi Slovenec videl Slovenca v knjigi, kakor vidi svoj obraz v ogledalu — vsaj kar zadeva dramatiko. Brez pretiravanja lahko trdimo, da bi brez Finžgarjevih dram bila v našem gledališkem slovstvu vrzel, mimo katere bi bil videti ves nadaljnji razvoj nekam nenaraven in skoraj nemogoč. — Za resnost avtorjevega prizadevanja priča tudi to, da je besedilo za zbrane spise še enkrat pregledal in ga marsikje popravil. Posebno velja to za Našo kri, ki se bistveno razlikuje od prve izdaje. Tako je pisatelj v vseh dejanjih krajšal in spreminjal besedilo, s čimer je ne le izboljšal dialog, ampak dal tudi nekaterim osebam boljše označbo, tako zlasti Renardu in Jerici, pa tudi Borštnici, katere nastop sedaj ni tako poudarjen. Največja sprememba pa je v poudarku ideje celotnega dela. Kmetje niso več samo nosilci starega državnega konservativizma in nasprotniki Francozov, ampak najdemo med njimi tudi pristaše ilirske ideje. Drama nam sedaj ne kaže več toliko nasprotje dveh državnosti, kolikor bolj stisko vojske same po sebi, pa še razočaranje, ki ga doživlja nova narodnostna ideja ob trdi resničnosti. Tako utegne biti drama tudi v tej predelavi ne le dramsko sprejemljivejša, ampak točnejša tudi kot zgodovinska podoba našega takratnega življenja. Pa tudi druge igre so v primeri s prvimi tiski v marsičem spremenjene. Tako je na primer Divji lovec razdeljen na prizore, čeprav so sicer spremembe — zlasti v začetnih in končnih prizorih — le majhne. Tudi pri Verigi je opaziti več novih režijskih opazk, dopolnjenih ali novih prizorov (I. dej., 3., 4. in 5. prizor), okrajšav (II. dej., ki ima sedaj en prizor manj) in podobno. Posebno so omembe vredne spremembe na koncu posameznih dejanj, ki so vse izdelane v smislu večjega dramskega učinka.

France Vodnik.

NEPRILJUBLJENA ZELENJAD

STEFANIJA HUMEK

Vsi dobro vemo, da je zelenjad mnogo vredno in nujno potrebno živilo, vendar je navzlic temu dosti ljudi nič kaj ne mara. Gospodinja ima včasih prav zaradi tega veliko težav, kadar sestavlja jedilnik. Otroci, pa tudi odrasli se nekaterih vrst tega živila trdovratno branijo. V takem primeru nič ne pomaga, ako se gospodinja jezi in sili k jedi. Tudi mi prav, ako kar preneha streči z nepriljubljeno zelenjadj, kot na primer s špinačo, s korenčkom, z ohrovtom itd. Rajši naj pripravi to zelenjad drugače kot po navadi. Gotovo bo kak drug način bolj ugajal. Saj pogosto opazamo, da začno ljudje z veseljem posegati po zelenjadi, ki je do sedaj niso marali, ako je drugače pripravljena.

Gospodinja si bo s tem olajšala pripravljanje hrane, pri mizi bo manj slabe volje in v hrani ne bo manjkalo potrebne zelenjadi. Razen načina priprave je pri zelenjadi važna tudi vrsta in kakovost.

Če gojimo zelenjad na domačem vrtiču, je lahko vedno sveža. Najbolje je, ako jo že zjutraj pobereмо. Pri kupljeni pa moramo bolj paziti. Izbiramo samo čisto svežo, ki je čvrsta, ne pa uvela. Ako je takoj ne uporabimo, jo denemo v hladilnik. Lepo se ohrani tudi na hladnem prostoru, zavita v časopisni papir. Uvela zelenjad je veliko manj vredna in ne tako okusna kakor sveža.

Dostikrat pa pokvarimo lepo zelenjad z napačnim ravnanjem v kuhinji. Napak ravnamo, ako jo predolgo kuhamo, pa tudi čakati ne sme, kadar je pripravljena. Paziti moramo, da je skušana hkrati z drugimi jedili in ne prej. Nekatero vrsto mlade zelenjadi so hitro mehke, zato pazimo, da je ne prekuhamo. Vodo, v kateri se je kuhala, porabimo. Do sedaj smo pripravljali skoraj vso zelenjad vedno na isti način; skuhamo jo v vodi ter ji kot za belu pridejajo prežganje in nazadnje kako začimbo. Le nekaterim zelenjadnim jedem, kakor so beluši in cvetača, včasih ne dodamo moke, temveč jih samo zabelimo z maslom in drobtinicami. Če tako pripravljena zelenjad ne ugaja, jo naredimo drugače.

Vsako vrsto zelenjadi napravimo namreč lahko na mnogo načinov. Če ne ugaja prvi, poskusimo z drugim, dokler ne ustrežemo. Vsake zelenjadi na primer ni treba kuhati, posebno boljše in nežnejše ne, ker nima ostrega duha in okusa. Ohrovt, zelje, glavičasti kapus, karfižjolo in čebulo navadno skuhamo, da zgube močn duh in okus. Ne smemo jih pa kuhati v obilni vodi, ampak je prilijemo samo toliko, da je zelenjad pokrita. Skrbno pazimo, kdaj je dovolj kuhana. Tedaj jo je treba vzeti nemudoma iz vode, zabeliti in postaviti na mizo. Preveč kuhana zelenjad je brez pravega okusa in lepe oblike.

Nežnejše vrste dušimo ali parimo v maslu s čisto malo tekočine. Sok, ki ga dobimo, vedno porabimo za omako k tej zelenjadi. Za spremembo napravimo lahko to ali ono zelenjad tudi celo, na primer špinačo, peso (toplo), kole-rabe itd., zraven pa damo omako (bela, holandska omaka), ki jo zalijemo s sokom od zelenjadi. Tako nič ne zavržemo, na mizi pa je čisto druga jed, ki bo šla morda zelo v

slast. Čisto drugačnega okusa kakor kuhana je presna, to je nekuhana zelenjad. Kako radi jedo otroci surov korenček, repo, grah, redkvico in paradižnik — kuhana pa mnogim nikakor ne tekne. Zakaj jim torej ne nudimo presne zelenjadi namesto kuhane, saj ima tudi mnogo več redilnih snovi. Špinače mnogi ne marajo, ker se jim zdi, da ima zoprni okus. Kako osvežujoča in okusna pa je surova, napravljena kakor zeljnata ali druga solata. Vse vrste zelenjadi, razen fižola, nam dadó nekuhane okusno, zdravo in osvežujočo solato. Doslej smo postregli na ta način le z zeleno solato, zeljem in redkvijo. Izvrstne pa so tudi zélena, korenček, špinača, koleraba, grah itd. S tem nima gospodinja nič več dela, pač pa pripravlja take jedi poleti lahko zunaj na hladnem in pri tem še varčuje s plinom ali elektriko.

Razen tega je nekaj dobrih cenjenih zelenjadnih vrst, ki jih nikoli ne prinesemo na mizo, na primer mlada koruza, listna zélena, mangold. Tudi v prehrani je sprememba zelo važna.

Gospodinja bo tako poleti večkrat prijetno iznenadila svojce: zdaj s celim korenčkom, ki mu primeša malo graha, zdaj s špinačo v solati. Pozneje bo postavila na mizo včasih mlado koruzo v storžih. Kadar jo kupuje, mora paziti na to, da je mlada in sveža. Če zrno stisnemo, mora izločiti mlečni sok. Tik pred uporabo odstranimo liste in drugo, jo denemo v vrel slan krop, malo osladkamo in pustimo vreti pet do sedem minut, oziroma toliko časa, da se zmehča. Storže zložimo na krožnik in takoj postrežemo. Zraven prinesemo kako omako. Razna zelenjad je prikladna tudi za oblogo mesnim in brezmesnim jedem. Naložimo jo lahko zelo vabljivo in lično okrog te ali one jedi. Tudi zeleno solato okrasimo z razno zelenjadjó, ki jo prav tako zabelimo z oljem in kisom ali pa z oljnato jajčno omako za solato.

JOPICA

ELIZA SKALICKÝ

Jopica za izlete je nujno potrebna v naši garderobi. Izbrati si moramo tako barvo volne, da nam jopica pristoji k vsakemu krilu, tudi k dečli. Najboljša je bela ali pa čimbolj solidna barva; na taki pride tudi vezenje bolj do izraza.

Jopica na naši sliki je za velikost 96 cm prsne širine. Delana je iz bele, srednje debele volne z iglami številka 3. Vezenje je izdelano s prejico CMS v modri in rdeči barvi. Prejica mora biti pralna.

Za prednji del nasnujemo 59 petelj. Vzorec pletemo: 4 desne in 1 levo petljo, na hrbtni strani pa 4 leve in 1 desno petljo, tako da ostane vzorec spredaj nespremenjen. Pletemo do pod pazduhe 25 cm in dojemamo na rokavni strani po 5 do 7 petelj. Za rokavni izrez zazankamo 10 petelj hkrati, nato pa še pri vsaki vrsti štirikrat po 2 petlji, tako da imamo 18 petelj manj. Nato moramo prenehati z vzorcem in plesti spredaj same desne petlje in zadaj same leve, da potem lahko vezemo. Napravimo 25 vrst (igel). Nato zopet pričnemo z vzorcem: 25 petelj spredaj uporabljamo za vzorec, vse druge pletemo gladke za vezenje. Ko meri ves del 38 do 40 cm, snemamo 8 petelj za vratni izrez, nato pa snemamo še pri vsaki vrsti štirikrat po 1 petljo. Potem pletemo enakomerno dalje nekaj vrst, nato pa vse petlje hkrati zazankamo.

Za zadnji del nasnujemo 89 petelj in dojemamo kakor pri prednjem delu: na vsaki strani po 5 do 7 petelj. Ko imamo 25 cm dolžine, zazankamo na obeh straneh po 8 petelj hkrati za rokavni izrez. Potem pletemo enakomerno dalje do ramen. Če hočemo tudi zadaj vesti, moramo plesti same gladke v enakem številu vrst in petelj kakor pri prednjem delu, samo da to napravimo za nekaj cm više kakor pri prednjem delu. Ko meri ves del 40 do 42 cm, zazankamo na vsaki strani vedno po 5 petelj v začetku igle tako dolgo, da nam ostane na igli še 33 petelj, ki jih nato hkrati zazankamo.

Za rokav nasnujemo 69 petelj. Pletemo enakomerno 24 cm, nato dojemamo po 20 petelj na vsaki strani. Ko meri ves del 48 do 50 cm, zazankamo na eni strani 10 petelj za spodnji rokav. Nato pletemo še 5 cm in pričnemo snemati do okrogline, in sicer tako, da snemamo dvakrat zaporedoma po 1 petljo in dvakrat zaporedoma po 2 petlji v začetku igle. Ko imamo približno še 20 petelj na igli, jih hkrati končamo. V zapestju prišijemo 5 cm od roba trak za elastiko. Pri rokavni okroglini všijemo 2 kozici ali jo pa malo nabereemo.

Krajce pri jopici delamo posebej in jih potem tako prišijemo, da pustimo male odprtine, kamor vpeljemo vrvico. Nasnujemo za vsak krajec toliko kakor za tisti del. Dojemamo pri vsaki vrsti po 1 petljo na obeh straneh približno desetkrat, samo pri prednjih delih spredaj po 5 petelj. Ko so krajci dovolj dolgi, zazankamo pri vsaki vrsti v začetku trikrat po 6 petelj, nato pa še vse druge petlje, ki so ostale na igli.

Jopico pri vratu obkvačkamo z modro ali rdečo prejico, kamor vpeljemo vrvico. Tudi rokav in krajce obkvačkamo na ta način, da globoko vbadamo v petlje in kvačkamo 1 gosto in vmes 1 verižno petljo. Spredaj kvačkamo potem še več vrst gostih petelj. Če pa hočemo imeti jopico z gumbi, kvačkamo obenem tudi odprtine za gumbnice.

Vezenje izvršimo z vbodom »kelim«. Nitke ležijo kakor pri pletenju. Kroj jopice in vzorec za vezenje je narisano na poli v tej številki.

DOBRA KUHARICA

VEGETARIJANSKA ŠPINAČNA JUHA

Razgrej v kozi štiri žlice olja, dodaj polno žlico moke in, ko prav malo zarumeni, žlico drobno zrezane čebule; ko ta nekoliko zarumeni, prideni dve pesti oprane, surove, drobno sesekljanje špinacije in duši deset minut. Nato prilij 1 do 2 l tople vode, osoli in kuhaj vse skupaj pol ure. Nato razžvrkljaj eno jajce in ga zlij v juho; ko prevre, jo zlij na opečene krušne rezine.

NOVI KROMPIR S PETERSILJEM

Ostrgaj 1 kg enako velikega krompirja, ga operi in skuha v slani vodi. Kuhanega odcedi in ga stresi v kozo, ki si v njej razgrela polno žlico (5 dkg) zaseke, prilila žlico olja in dodala žlico zrezane čebule. Krompir nekajkrat pretresi in ga potresi z žlico drobno zrezanega peteršilja.

HITRO PRIPRAVLJENO MESO ZA SLADKORNO BOLNE

Razgrej 5 dkg masti in prideni zrezano čebulo, ki jo praži dve minuti, dodaj sok četrtine limone, nekaj kapljic magija, sol in $\frac{1}{4}$ kg na listke zrezanega telečjega ali svinjskega mesa. Duši deset minut, prilij dve žlici juhe in, ko dobro prevre, primešaj eno raztepeno jajce.

VLOŽEK ZA V JUHO ZA SLADKORNO BOLNE

Mešaj dva rumenjaka, pest drobno zrezanega pečenega mesa, sneg dveh beljakov in žlico drobtin od Knajpovega kruha. Vse na rahlo premešaj, deni v pomazano pekačo, speci, pečeno zreži na majhne kocke in postavi s čisto juho na mizo.

JAGNETOVO STEGNO V OMAKI

Operi 1 kg stegna, ga posoli, deni v kozo, polij z žlico vroče masti in ga v pečici rumenkasto zapeci. Ko je stegno pečeno, deni v mast sok polovice limone, štiri žlice kisle smetane, za lešnik sardelne paste, nekaj žlic juhe in vse skupaj duši še četrto ure. Nato meso zreži, naloži na krožnik in oblij z omako, zraven pa daj krompir v koscih.

TELEČJE MESO

ohraniš sveže v poletnem času dva dni, ako ga položiš v nezavrelo posneto mleko. Tudi na okusu pridobi.

DOBRA PRIKUHA

Kuhaj četrto ure 1 kg opranega krompirja. Nato ga olup in zreži na kocke, stresi v kozo, prideni posebej kuhan in na kocke zrezan koren, prideni za oreh surovega masla, žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja, žlico zrezanega listja zelene, soli in toliko juhe, da je vsa zelenjava pokrita. Pokrij in duši tri četrti ure.

TELECJI JEZIK Z GRAHOM

Skuhaj kakor navadno svež telečji jezik z južno zelenjavo. Kuhanega, olupljenega in osoljenega razreži na rezance. Razgrej v kozi 3 dkg surovega masla, primešaj žlico moke in, ko blede zarumeni, prideni žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja, polij toliko juhe, da bo omaka gostljata, prideni $\frac{1}{4}$ l posebej kuhanega graha, majhen, na rezance

zrezan kuhan koren ali dve žlici praženih gob, žličico paradižnikove mezge in kuhaj vse skupaj četrto ure. Postavi jed z makaroni, praženim rižem ali kašo na mizo.

ČEŠNJEVA TORTA

Mešaj četrto ure 5 dkg surovega masla, 10 dkg sladkorja in dva rumenjaka. Nato primešaj žličico drobno zrezane limonove lupine, žlico ruma, $\frac{1}{8}$ l mrzlega mleka in 10 dkg moke. Ko si vse dobro premešala, prideni sneg dveh beljakov, še 10 dkg moke in pol pecilnega praška. Vse na rahlo premešaj in stresi v dobro pomazan in z moko potresen tortni model. Testo enakomerno razravnaj in naloži po vrhu češnje, ki si jim vzela peclje in koščice. Potresi po vrhu majhno pest zrezanih orehov in peci 40 minut v srednje vroči peči. Pečeno potresi s sladkorjem in postavi toplo ali mrzlo na mizo.

JAGODOV NARASTEK

Naloži v skledo, varno pred ognjem, otroških piškotkov, ki si prej vsakega naglo pomočila v oslajeno vino. Vrh piškotov potresi posladkorjene jagode in oblij z mlečno kremo, ki si jo pripravila iz dveh rumenjakov, vrhu kreme pa sneg dveh beljakov, ki si mu primešala 5 dkg sladkorja, in postavi narastek za nekaj minut v pečico, da sneg nekoliko zarumeni.

SUNKA Z JAJCEM ZA SLADKORNO BOLNE

Daj kos kuhane šunke na krožnik, ulij na šunko ubito jajce, potresi nekaj zrn soli in postavi v pečico, da jajce zakrckne.

VIŠNJEV LIKER IN KOMPOT

Operi $\frac{1}{2}$ kg lepих višenj, ko so popolnoma osušene, in jim nekoliko pristriži peclje. V kozarec stresi do tri četrtine visoko višenj in v vsak kozarec štiri pečke. Medtem kuhaj $\frac{3}{8}$ l vode in 30 dkg sladkorja (deset minut). Ko se ohladi, prilij $\frac{1}{4}$ l špirta ali drugega žganja in zlij to tekočino v kozarec na višnje, zaveži kozarec s pergamentnim papirjem in postavi za pet do šest mesecev na suh prostor. Nato precedi tekočino, nalij v steklenice, zamaši in uporablaj. Višnje pa porabi za kompot.

VIŠNJEV LIKER DRUGAČE

Kuhaj 20 minut 1 kg sladkorja z $\frac{1}{8}$ l vode, košček cimeta in dve do štiri nageljnovke žbice. Stresi v velik kozarec $\frac{1}{4}$ kg višenj brez pecljev, prilij ohlajeno sladkorno vodo, ki si jo zmešala z 1 l žganja. Zaveži in postavi za tri tedne na sonce. Nato tekočino precedi, nalij v steklenice, zamaši in shrani.

ČEŠNJEV KOMPOT

Operi $\frac{1}{2}$ kg češenj, jim odstrani peclje in vsako češnjo do koščice prereži. Kuhaj jih pol ure v $\frac{1}{2}$ l vode s koščkom limonove lupine in dvema žlicama sladkorne sipe.

JAGODOVA KREMA

Napravi sneg iz enega beljaka, primešaj žlico sladkorja, nekaj kapljic limonovega soka, še tolci, nazadnje pa primešaj dve žlici jagod.

PIJAČA ZA SLADKORNO BOLNE

Zmešaj $\frac{1}{4}$ l vode, $\frac{1}{4}$ l rdečega vina, $\frac{1}{4}$ l mleka in 2 zrna saharina ter pij toplo ali mrzlo.

M. R.

ZABAVA IN ŠALA

NI VREDNO

O Jonathanu Swiftu, znanem satiriku, kroži mnogo anekdot. Nekoč je hotel odjezditi na sprehod. Poklical je strežaja, naj mu prinese škornje. Strežaj mu jih je prinesel.

»Zakaj jih nisi osnažil?« je vprašal pisatelj.

»Mislil sem, da jih ni treba čistiti, ko jih boste pač kmalu zopet umazali.«

Swift je molčal.

Ko se je vrnil s sprehoda, ga je strežaj opomnil, da mu je odnesel ključ od jedilne shrambe in da mu naj ga vrne.

»Počemu?« vpraša pisatelj.

»Zajtrkoval bi rad.«

»Oh,« odgovori Swift, »saj ni vredno jesti. Čez dve uri boš tako spet lačen.«

ODVETNIŠKA

Nekoč je neki odvetnik vprašal Swifta, kdo bi dobil pravdo, če bi se tožarila duhovnik in hudič.

Swift mu je brez odlašanja odgovoril: »Brez dvoma hudič, ker ima pač vse odvetnike na svoji strani.«

ČE BI IMEL VEČ ČASA

Lessingu je neko pismo preveč naraslo. Moral je podrobno opisati neki dogodek, pa ga ni mogel prej premisliti, da bi ga lahko povedal v bolj skopih obrisih. Na koncu je v opravičilo napisal:

»Če bi imel več časa, bi vam pisal krajše pismo.«

ISTA POT

Neki duhovnik je nekoč prišel v družbo z Davidom Humom. Ko ga je spoznal, je hotel ogorčeno oditi. Hume pa ga je pridržal, rekoč:

»Ostanite vendar! Po smrti bova tako imela isto pot. Jaz iz pomanjkanja krščanske vere, vi pa iz pomanjkanja krščanske ljubezni.«

TUDI NJEMU NI VSEČ

Ko je Friderik Stolberg leta 1800 prestopil v katoliško Cerkev, mu je rekel neki protestant:

»Ne maram ljudi, ki spremene svojo vero.«

Stolberg mu je hitro odgovoril:

»Jaz tudi ne! Če bi namreč naši dedje ne spreminjali svoje vere, bi meni ne bilo treba prestopiti.«

NE BOJTE SE!

Nekoč je papeža Leona XIII. portretiral neki italijanski slikar. Slika se ni posebno posrečila, vendar je slikar prosil za dovoljenje, da bi smel sliko razmnožiti in prodajati. Hotel pa je papežev lastnoročni podpis in posvetilo na sliki. Leon XIII. se je nekaj časa obotavljal, ko pa je videl slikarjev žalostni obraz, se je podpisal na sliko in pripisal: Matej 14, 27.

Slikar je seveda ves srečen hitel domov. Ko pa je pogledal v sveto pismo, je na označenem mestu bral:

»Ne bojte se; jaz sem!«

ČASOPISNA NOVIČA

Kadar bi radi po telefonu natančno povedali kako ime, ga navadno črkujemo. Pri tem pa ne izgovorimo samo črk, ampak kako znano ime, ki se s tisto črko začne. Na primer:

b kakor Boris, e kakor Emil itd. Da je vsa stvar preprostejša in krajša, navadno naštevamo samo ta imena. Če pa tisti, s katerim govorimo, te navade ne pozna, nastane velika zmešnjava. Celó novinarjem se kaj takega pripeti. Tako je leta 1903, ko je bil patriarh Sarto izvoljen za papeža Pija X., neki manjši podeželski list po telefonskem sporočilu prinesel svojim bralcem naslednjo vest:

»Za papeža je bil izvoljen kardinal Simon Anton Rihard Tomaž Oton Sarto.«

ZMOTA NI GREH

Nekega francoskega duhovnika je vprašala neka dama, če je greh, ker se je dolgo časa gledala v zrcalo. In pa, je hitro pristavila, ker je ugotovila, da je lepa.

Duhovnik pa ji je suho odgovoril:

»Zmota ni greh!«

OBLJUBA UBOŠTVA

Flamski duhovnik van Haacke je nekoč poslal neki samostanski prednici revno dekle, ki bi rada postala redovnica, pa ni mogla zbrati toliko denarja, kolikor je zahteval samostan. V spremnem pismu je šaljivi duhovnik zapisal:

»Priporočam Vam gospodično I. I., ki ni dovolj bogata, da bi mogla narediti obljubo večnega uboštva.«

SLAN RAČUN

Pri Rahnetu so popravljali streho. Nekaj opek se jim je izmuznilo iz rok in padlo na sosedovo dvorišče ter napravilo nekaj škode. Čez nekaj dni je dobil Rahne od sosedu, s katerim sta bila — kot je lepa slovenska navada — sprta, takle račun:

Za ubito pasjo škodelo	10 din
Za tri ubite kokoši	60 din
Za novo pasjo škodelo	10 din
Za tri dokupljene kokoši	60 din

Skupaj 140 din

OTROŠKA BAHAVOST

Stanko in Jožek sta si v laseh.

»Kaj boš ti, ki še očeta nimaš!« se prezirljivo razkorači Stanko.

»Kaj? Da nimam očeta? Več jih imam kot ti, da veš!« se užaljeno postavi nezakonski Jožek.

NIČ SE NE SPREMENI

Nek minister je nekoč na nekem lovu v gozdu malo zašel. Končno sreča vaškega klateža Miho, ki je imel svojo pamet, kot so pravili ljudje.

»Dragi moj,« ga nagovori minister, »povej mi no, kod se pride v Novo vas!«

Miha se široko zareži, stopi pred lovca in mežikaje začne pripovedovati: »Veš, nazaj boš moral, pa prav do Pečnika, potem na desno v hrib, od tam boš pa že videl cerkev.«

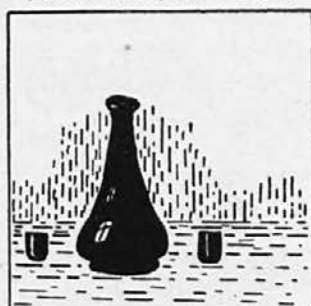
Ministru se je malo čudno zdelo tikanje, pa je rekel: »Možak, kaj ne veste, koga imate pred seboj? Jaz sem minister...«

»Nič zato, gospod,« se namuzne Miha, »čeprav si sam kralj, po tej poti boš le moral iti!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

STEKLENICA

(Dolmit, Št. Rupert. — 10 pik.)

AGVA LIADLABO !
SLIDŽBPOABRU IR

KONJIČEK

(Dun, Ljubljana. — 18 pik.)

N	I	A	A	J	I	P	Z	D	E	K
K	K	Ž	T	R	A	N	T	S	N	K
E	E	B	T	K	U	I	O	E	A	M
R	M	L	I	D	E	D	E	E	R	J
I	I	Š	S	A	O	E	J	E	A	K
R	I	T	M	V	V	S	A	R	I	Č
T	B	R	N	B	V	L	Ž	E	O	P
U	T	O	I	K	I	J	S	N	E	N

JUGOSLOVANSKI OTOKI

(Janko Moder, Dol. — 22 pik.)

Otok	Površina v km ²
Brač	395.9
Korčula	272.54
Olub	25.74
Dugi otok	117.2
Čiovo	28.67
Molat	22.67
Žirje	15.395
Premuda	8.762
Jist	9.69
Pašman	56.86
Vis	85.9
Kormat	33.18

Tarča. Tarča je razdeljena na 25 polj. Številke v oglih povedo vrsto, rimske številke v krogih črke v abecednem kvadratu, številke ob strelah pa zaporednost črk v pregovoru. — Vsak strel ne pogodi cilja.

Uganka. Stopnice.

Koledar. Dnevi v tednu pomenijo črke iz besed; najprej iz prvih, potem še iz drugih. — Sv. Vid, česnj sit.

MNOŽENJE

(Francè, Mošnje. — 30 pik.)

$$\begin{aligned} 503 \times 168 &= ? \\ 12 \times 32.456 &= ? \\ 15 \times 452 &= ? \\ 1000 \times 45 &= ? \\ 83 \times 5356 &= ? \end{aligned}$$

POSETNIKA

(El Gej, Ljubljana. — 24 pik.)

Maver Renan

v Črni ulici 3/t

PODOBA

(Dolores, Prosenjakovci. — 14 pik.)

ČOBIEZD
PVOROSO
AEALNUK

RESNICA

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 12 pik.)

Doberdob, berač, vrba, bitje, kij, veter, dež, kolo. — Vzemi iz vsake besede po dve zaporedni črki.

OKNO

(Prokijon, Ljubljana. — 26 pik.)

4	2	4	1	4
3	6	3	3	5
4	1	2	1	2
4	3	2	1	2
1	3	2	3	4
3	5	6	2	4
3	2	4	4	1
6	5	7	2	3
2	3	1	2	1
3	4	1	3	3

SERPENTINE

(J-ša, Rožna dolina. — 28 pik.)

EN EI EN RN SN SN SN
RN EE PT EN RI EN
RT PE PT

POSVETILO

(E. Kleč, Kranj. — 16 pik.)

(17 + 6 + 15 + 19 + 12) + (17 + 18) +
(7 + 15 + 2 + 4 + 5 + 12) + (18 +
10) + (20 + 4 + 12 + 22 + 9 + 3) + (2 +
21) + (11 + 9 + 2 + 21 + 3) + (8 + 4 +
9 + 13 + 18 + 14) + 7 + (9 + 4 + 5 +
15 + 2) + (2 + 21) + (4 + 15 + 1 + 18 +
14) + (3 + 12 + 7 + 8 + 9 + 11 + 12 +
10 + 9) + (13 + 4 + 12 + 10) + (17 +
16 + 3 + 12 + 2 + 20 + 15) + (2 + 21) +
(8 + 9 + 4 + 10 + 18 + 14) + (18 +
10) + (6 + 18 + 10 + 12) + (2 + 21) +
(6 + 3 + 12 + 1 + 12 + 14) + (7 +
12) + (7 + 10 + 9 + 5) + (13 + 12 +
5 + 15 + 14) + (17 + 15 + 10 + 12) +
(18 + 10) + (9 + 19 + 12 + 6 + 15) +
(7 + 12) + (6 + 9 + 4 + 12) + (11 +
18) + (6 + 4 + 12 + 1 + 18 + 4) +
(5 + 15) + (20 + 3 + 12 + 10 + 9) = y

1 2 3 4 5 = žuželka, 6 7 8 9 10 = del
ture, 11 12 14 = slovenski pisatelj, 15
21 16 = vonj, 22 18 20 = kretanja, 15 17
19 = evropski prebivalec.

REŠITEV UGANK V JUNJSKI ŠTEVILKI

Tarča. Tarča je razdeljena na 25 polj. Številke v oglih povedo vrsto, rimske številke v krogih črke v abecednem kvadratu, številke ob strelah pa zaporednost črk v pregovoru. — Vsak strel ne pogodi cilja.

Uganka. Stopnice.

Koledar. Dnevi v tednu pomenijo črke iz besed; najprej iz prvih, potem še iz drugih. — Sv. Vid, česnj sit.

Domine. Ključ je v domini 7 × 7. Napiši abecedo v obliki romba. Gornje pike domin povedo vrsto, spodnje pa črko iz tiste vrste. — Mladika.

Iz ječe. Jemlji po dve črki v začetku in v sredini. — In zunaj kriči življenje in trka na okno in vabi.

Posetnica. Kleparski pomočnik. Kvadrat. Odštej od črke, ki stoji na prvem mestu 1, od črke na drugem

mestu 2, od črke na tretjem mestu 3 itd. — Kjer se osel valja, dlako pusti.

Češnje. Peclji so črke. — Mladika. Literarna. Abecedo postavi v romb. — Župančič: Veronika Deseniška. Enačba. 1. ži-val, 2. val; 3. vl-aga, 4. aga; 5. sa-jen-je, 6. saje; 7. je-sen, 8. sen; 9. je-čar, 10. čar; 11. bo-kal, 12. kal; 13. J-uda, 14. Uda. — Življenje je boj.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

UGANKARJEM MLADIKE

RESILCI UGANK IZ JUNIJSKE ŠTEVILKE

Vse so rešili: Aleš France, Baša Lenčka, Bošte Anton, Bulovec Ivo, Cukala Jože, Čekuta Viljem, Eržen Ivanka, Gros Ančka, Knjigarna »Ilirija«, Jeraša Janez, Kalan Minka, Kleč Ela, Klobovs Anton, Kocmur Pavla, Kovačič Franc, Kunstelj France, Lukovšek Ivanka, Mihelčič Franc, Močilnik Matej, Pavlin France, Slapar Pavel, Videnšek Ana, Vovk Jože.

Društvo »Slomšek« (130), Jug Franjo (150), Kozar Lojze (148), Lipoglavšek Slava (156), Modrinjak France (122), Provincijalat franč. reda (148), Rakovec Josip (156).

Gams Alfonz (86).

IZŽREBANI SO BILI

Za prvo nagrado: Knjigarna »Ilirija«, Kranj.

Za drugo nagrado: Cukala Jože, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4; Modrinjak France, kaplan, Loče pri Poljčanah.

Za tretjo nagrado: Čekuta Viljem, Ljubljana, Mišičeva ulica 21 (pri g. Csonka); Slapar Pavel, gimn. veroučitelj, Kranj, župnišče; Mihelčič Franc, organist, Radovljica.

Nagrado zastavljavcev dobi: Tone, Ljubljana.

KONČNO STANJE ZASTAVLJAVCEV OB POLLETJU

Tone, Ljubljana (7); Castor & Pollux, Maribor (6,75); Prokijon, Ljubljana (5,5); Fek, Ljubljana; Edi, Dobovec (5); France, Mošnje (4); Štukl, Kozje; -ipl-, Ljubljana (3); Muc, Ljubljana (2,5); J-ša, Rožna dolina (2,22); Eva, Ljubljana; Vojko, Ljubljana; Slinks, Ljubljana; J. Rakovec, Ljubljana; Janez Ložar, Ljubljana; Danica, Ribnica (2); A. Kleč, Kranj

(1,66); Tek, Ljubljana (1,6); Janko Moder, Dol (1,4); Arnšek Jože, Sv. Jedert; Dun, Ljubljana; Nace Cuderman, Tupaliče; Firnat, Ljubljana; Zmago, Ljubljana (1); Dolmit, St. Rupert (0,66); Kozma, Ljubljana (0,16).

RAZPIS NAGRAD ZA JULIJ

Za 1. nagrado: Ležalni stol v vrednosti 100 dinarjev.

Za 2. nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 30 dinarjev.

Za 3. nagrado: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 20 dinarjev.

Poleg tega dobi zastavljavec, ki bo dobil v drugem polletju povprečno največ glasov za svoje uganke, knjižno nagrado iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti 50 din.

Prvo nagrado naj izžrebani vselej dvigne v podružnici Mohorjeve knjigarne v Ljubljani, za ostale naj si pa izžrebani ogledajo podrobna navodila v letošnji prvi številki Mladike.

VAŽNO!

Penovno opozarjamo, da dobé izžrebani ugankarji nagrado le tedaj, če so naročnino plačali vsaj za četrtoletje, v katerem so izžrebani!

POMENKI

Eranimir, Ljubljana: Daj, privošči prihodnjč svojim ugankam malo več prostora, da se ne bodo stiskale kot bajte v grapi. Sicer pa so uporabne!

Tone, Ljubljana: Škoda, da si dobremu izreku dal tako medlo in nepovedno obliko. Drugič na oboje pazi in še na to, da je črke kaj lahko nastlati v črkovnico, teže pa jih je spet zbrati v stavek.

KNJIŽNE NOVOSTI DRUŽBE SV. MOHORJA

DR. MATIJA SLAVIČ:

SVETO PISMO STARE ZAVEZE I. DEL

V platno vezan izvod 72 din (za neude 96 din), v polusnje vezan 87 din (za neude 116 din)

DR. FRANCÈ STELÈ:

SLOVENSKE MARIJE

Broširan izvod 9 din (za neude 12 din), v platno vezan 15 din (za neude 20 din)

VEZANJE

vsakovrstnih knjig, revij, časopisov in brošur, uradnih, trgovskih in mašnih knjig; izdelovanje albumov, pisalnih map kakor tudi vsa druga v stroko spadajoča dela izvršuje po želji od preproste do najfinejše izdelave

**KNJIGOVEZNICA MOHORJEVE
TISKARNE, CELJE**

Tradicija jamči za kakovost!

... dobra stvar, kajne?
Ko boš velika, boš tudi ti vedno
kuhala svojcem za zajtrk in ju-
žino Kneippovo sladno kavo. To
je zdrava hrana. „Kneippova“
vsebuje v vsakem zrnu sladni
sladkor.

Kneippova
SLADNA KAVA

ANTON SOVRÈ

STARI GRKI

Mohorjeve občne zgodovine II. zvezek, stane broširan 174 din,
za neude 232 din, v platnu 192 din, za neude 256 din, v polusnju
219 din, za neude 292 din, v usnju 249 din, za neude 332 din

Naročila izvršuje Družba sv. Mohorja v Celju

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE • KOČEVJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina
s vsem premoženjem in vso davčno močjo!